

DE HUNNEPERS

Jaargang 52, mei 2023

JAARVERSLAG 2022

AWN - afdeling 18 Zuid-Salland – IJsselstreek – Oost-Veluwe

Voorwoord

Voor u ligt de Hunnepers, het jaarverslag over 2022 van AWN18. Het is alweer de 52ste jaargang.

De Hunnepers van dit jaar omvat de gebruikelijke bijdragen:

- Het jaarverslag over 2022 van de secretaris.
- De verslagen van de in AWN18 actieve werkgroepen met hun overzicht van de in 2022 uitgevoerde veldverkenningen, begeleidingen en opgravingen.
- De bijdragen van de gemeentelijke archeologische diensten Apeldoorn, Zutphen en Deventer. Dat de gemeentelijke archeologische dienst Deventer weer een bijdrage heeft geleverd wordt bijzonder op prijs gesteld.

Er heeft in 2022 in het post corona-tijdperk weer een fysiek gehouden algemene ledenvergadering plaatsgevonden. U treft een kort verslag hiervan aan in deze Hunnepers.

Het ontbreekt AWN18 nog altijd aan een paar bestuursleden met een frisse blik op oude en nieuwe activiteiten om het werk van de afdeling te kunnen voortzetten. Hopelijk kunnen we in de nabije toekomst nieuwe leden en bestuursleden verwelkomen.

Jaarverslag van de secretaris over 2022

Bestuur

		Bestuurslid vanaf	Functie vanaf
Penningmeester en interim voorzitter	Chris Nieuwenhuize	25-01-2006	17-02-2016
Secretaris	Gerard Tiemessen	12-02-2014	12-02-2014
Bestuurslid	Gijsbert Jansen	Medio 2018	27-03-2019

Algemene ledenvergadering AWN18

De jaarlijkse ledenvergadering van AWN18 heeft plaatsgevonden op 8 juni 2022 (zie verslag).

Ledenaantallen

Het ledental in AWN18 blijft stabiel. Jaarlijks melden zich een aantal leden nieuwe leden aan en worden een aantal leden uitgeschreven.

Bestuur vertegenwoordiging

Chris Nieuwenhuize is penningmeester van de GAS (Gelderse Archeologische Stichting).

Gijsbert Jansen heeft de Werkgroep Apeldoorn (AWA) vertegenwoordigd in het Apeldoorns erfgoed-platform EPA), waarin een aantal malen per jaar overleg plaatsvindt met andere verenigingen over initiatieven op het vlak van Apeldoorns erfgoed.

Vergaderdata bestuur

In 2022 heeft het bestuur regelmatig vergaderd. Naast de lopende zaken als het zoeken naar geschikte onderwerpen voor lezingen (en de sprekers daarvoor) zijn projecten van de werkgroepen aan de orde geweest. Daarnaast was er aandacht voor de landelijke ontwikkelingen.

vergaderdata
26 juli 2022
21 september 2022
14 december 2022
22 februari 2023
5 april 2023

Berichten en mededelingen

Van AWN landelijk en andere AWN-afdelingen worden zowel hardcopy als digitaal nieuwsbrieven en aankondigingen ontvangen. Deze berichten en mededelingen zijn digitaal doorgestuurd als dat functioneel is.

Project: Grooterkamp

Het streven om de onderzoeksrapportage in 2021 af te ronden is niet gehaald. Via de regioarcheoloog wordt nu door een studente van SAXION in het kader van een afstudeerscriptie gewerkt aan een opzet voor de uitwerking van de aardewerkvondsten en sporen uit de ijzertijd. Alle vondsten en de documentatie en uitwerkingen zijn door Huib de Kruijff en Gerard Tiemessen overgedragen en bevinden zich in het depot en beheer van de AWA.

Opgraving en expositie Onderduikershol

Na bijna tachtig jaar is het onderduikershol teruggevonden waarin de nu 83-jarige Jits van Straten en zijn familie in 1942 verbleven in Epe op een terrein van Geldersch Landschap & Kasteelen. In zijn aanwezigheid is het hol opgegraven door Tobias van Essen, student van hogeschool Saxion, samen met vrijwilligers van AWN18 en andere SAXION-studenten. Tijdens het onderzoek zijn onder meer munten, een deel van een boek, drie accu's met koperdraad en een plek die lijkt op een kookplaats aangetroffen. De vondsten geven een goed inzicht in hoe ze toen geleefd hebben.

Bij het onderzoek werd gebruik gemaakt van LIDAR om het ingestorte hol te localiseren en van fotogrammetrie. Door overlappende foto's in een programma te zetten is een 3D-model van het hol gemaakt.

Geldersch Landschap & Kasteelen heeft met dank aan vele vrijwilligers en studenten van Saxion vanaf 1 april 2023 tot 26 mei 2023 dit verhaal tot leven gebracht met een kleine tentoonstelling in het Bouwhuis links naast kasteel Cannenburg in Vaassen.

Werkgroepen

In Apeldoorn, Deventer-Raalte, Eefde-Almen-Gorssel-Lochem zijn werkgroepen actief. Hun activiteiten waren vooral gericht op deelname van de lokale leden van deze werkgroepen. Verwezen wordt naar de verslagen in de Hunnepers.

De werkgroep Apeldoorn AWA komt met grote regelmaat bij elkaar. AWA heeft meegewerkt aan 28 bureauonderzoeken. Er werden veldkarteringen en/of bezoeken gebracht aan het Spelderholt, Kootwijkerzand en Appensche bos. Een deel van de metaalvondsten van het munitiedepot van Loenen worden thans schoongemaakt om deze te kunnen conserveren.

In het gebouw van Archeologische Dienst Deventer komen zo nu en dan leden van de werkgroep Deventer/Raalte bij elkaar. Een recent gestart project is de archivering van de opgravingsdocumentatie van Herman Lubberding.

De informele werkgroep Archeologie heeft actieve deelnemers vanuit het Historisch Genootschap Lochem, Laren, Barchem, de Elfmarken en de AWN. Ze vormen daarmee ook in de praktijk de archeologische werkgroep van de beide Lochemse historische verenigingen. Op verzoek van de gemeente Lochem hebben archeologie vrijwilligers toegezien op de werkzaamheden bij de reconstructie van Julianaweg-Molenpoort.

Website

Onze website AWN18 is vernieuwd en wordt actief beheerd door Gabor Mooij.
<https://www.awn-archeologie.nl/afdeling/zuid-salland-ijselstreek-oost-veluwezoom/>

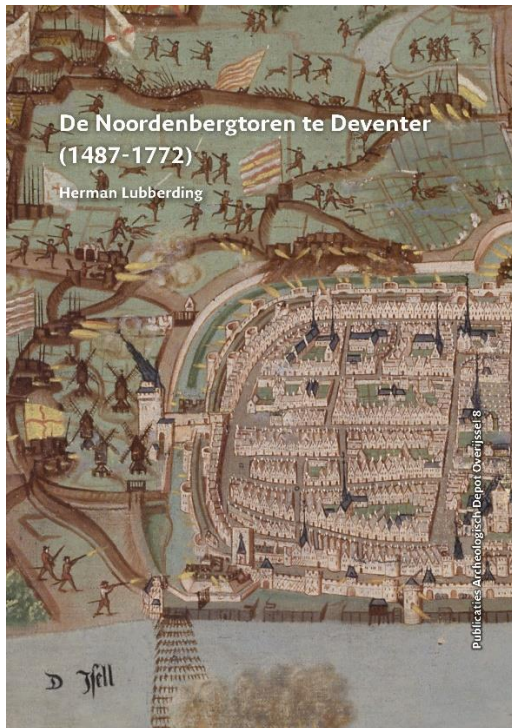
Het jubileumboek

Het jubileumboek kent inmiddels 2 drukken. Bestellen is echter niet meer mogelijk.

Verschenen: Boek De Noordenbergtoren te Deventer Herman Lubberding

Herman Lubberding: De Noordenbergtoren te Deventer. SPA Uitgevers, Zwolle.

ISBN 978-90-8932-073-5; 104 blz. € 12,50. De publicatie is voorzien van veel afbeeldingen in kleur en is verkrijgbaar in de boekhandel.

Het was lang onduidelijk waar de toren en de rest van het verdedigingswerk (1487-1772) hadden gestaan. Tot 1988, toen bij de sloop van gebouwen aan de Gen. Gibsonstraat bleek, dat die waren gefundeerd op zware muren. Dat bleken de muren van de Noordenbergtoren te zijn, waarvan de resten net onder het straatpeil bewaard waren gebleven. Verder onderzoek leverde een schat aan gegevens op. De complete fundering van de Noordenbergtoren en de beschermde toegangsweg naar de stad werd teruggevonden!

Het boek van Herman Lubberding gaat over het archeologisch en bouwhistorisch onderzoek, de resultaten en de conclusies ervan. Naast het onderzoek naar de toren wordt ruime aandacht besteed aan de prominente rol die de toren vervulde in de verdediging van de stad tijdens de Tachtigjarige Oorlog en de belevenissen van de Deventenaren in deze roerige periode.

De auteur Herman Lubberding (87 jaar oud) heeft de afgelopen jaren veel tijd besteed aan het schrijven van dit boek. Hij verrichtte vanaf de jaren 60 van de vorige eeuw als amateurarcheoloog samen met leden van de AWN onderzoeken in en buiten de stad.

Lezing 8 juni 2022. Offers aan de goden? Jan-Willem de Kort (RCE)

In 2019 vonden de twee hobby-archeologen Martin van der Beek en Gerben ten Buuren met een metaaldetector gouden munten in het natuurgebied Springendal bij Hezingen. Dat was op zich al een bijzondere vondst en zeker op deze plaats in Twente. Ze meldten de bijzondere vroegmiddeleeuwse munten en enkele sieraden bij Stijn Heeren van het Portable Antiquities of the Netherlands project (PAN). Vervolgens maakten de RCE, Staatsbosbeheer, de provincie Overijssel én de zoekers een plan om de vindplaats te onderzoeken. De samenwerking tussen de hobby-archeologen en diverse professionele instanties heeft boeiende resultaten opgeleverd. In de lezing zijn behandeld het vooronderzoek, de opgraving, de interpretatie (waarschijnlijk betreft het een cultusplaats) en de internationale betekenis van de vindplaats.

Visualisering van de cultusplaats

Lezing 6 december 2022 door Marcel Niekus .Leven aan de rand van de oerwereld. Over een halve eeuw neanderthaler-onderzoek in Noord-Nederland.

Ongeveer 50.000 jaar geleden, enkele duizenden jaren voordat moderne mensen Europa koloniseerden, bivakkeerde een groepje neanderthalers in de buurt van Zeijen (Drenthe). De plek in het toenmalige steppe-achtige landschap was zorgvuldig gekozen: hij bood uitzicht over het stroomdal van het Oostervoortsche Diep, dat destijds vele meters lager lag dan tegenwoordig. Na een succesvolle jacht in de brede dalvlakte, slachtten ze hun prooi met stenen gereedschappen op de hogere en drogere plaatsen. De vuurstenen die het groepje jagers achterliet, vormen nu, ongeveer 40.000 jaar na het uitsterven van de neanderthaler, belangrijke studieobjecten voor steentijdarcheologen. De vondstlocatie Peest is verreweg de grootste vindplaats ten noorden van de grote rivieren. De vondsten behoren tot de belangrijkste sporen van onze uitgestorven neven en nichten aan de rand van hun verspreidingsgebied. Tijdens de lezing zijn vele vondsten de revue gepasseerd en is ingegaan op de activiteiten die de neanderthaler in Noord-Nederland ontplooid. De geschiedenis van het onderzoek naar de neanderthaler in Noord-Nederland is uitgebreid aan bod gekomen. Vanzelfsprekend zijn de spraakmakende vondsten van Tjerk Vermaing de revue gepasseerd. Uit hernieuwd onderzoek is gebleken dat deze vondsten recente vervalsingen zijn en dat ze dus niet bijdragen aan onze kennis over de neanderthaler.

Lezing 21 februari 2023. Opgraving van de Romeinse tempel in Herwen-Hemeling. Eric Norde (RCE)

Eind 2021 werden nabij Herwen door verschillende leden van AWN opvallende vondsten uit de Romeinse tijd gedaan. Dit was voor de provincie Gelderland aanleiding om het archeologisch bureau RAAP te vragen om hier verder onderzoek naar te doen. Al snel werd duidelijk dat het ging om een bijzondere vindplaats. De eerste proefsleuven leverden resten op van de fundamente van een stenen gebouw, veel vondsten van aardewerk, dakpannen, metaal en, heel bijzonder, een fragment kalksteen met inscriptie. Het was duidelijk dat meer onderzoek nodig was, maar om wat voor soort vindplaats het ging was niet zeker. Er volgde een grote opgraving met hulp van ruim 80 vrijwilligers. Het gevonden bouwwerk bleek uiteindelijk alle verwachtingen te overtreffen: een goed bewaard heiligdom, op korte afstand van het castellum Carvium. Eric Norde ging in op de details van deze unieke opgraving en de vele vondsten (in totaal wel 80.000!) die de archeologen en amateurarcheologen deden.

Verslag van de algemene ledenvergadering 8 juni 2022

Gehouden in de Van Vlotenhof, Van Vlotenlaan 85, 7412 SC Deventer. Van 19.30 uur tot 19.45 uur.

De presentielijst geeft aan dat de volgende leden aanwezig zijn:

Herman Lubberding, Janiska de Wolde, Wallie Vosmeijer, Pauline Vosmeijer-Veenstra, Gerard Arfman, Chris Nieuwenhuize, Gijsbert Jansen, Peter Heukels, Pim Alders, Huib de Kruijf, Gabor Mooij, Patrick de Keijzer, Giny Kogelman, Annemarie Brinkhorst, Monique Breed, M. Kluin, Gerard Tiemessen.

Afwezig met kennisgeving

Jan Venselaar, Aly Dijkstra.

Aanwezige bestuursleden

Chris Nieuwenhuize (interim-voorzitterpenningmeester), Gerard Tiemessen (secretaris), Gijsbert Jansen (lid).

1. Opening en mededelingen; vaststelling agenda

Chris Nieuwenhuize opent de vergadering en heet iedereen welkom.

2. Behandeling en vaststelling van:

2.1. Jaarverslag van de secretaris over 2021

Gerard Tiemessen geeft een korte toelichting. Diderik van der Waals oud lid van AWN18 is op 19 mei 2022 overleden. Archeologie Deventer heeft geen bijdrage geleverd aan de Hunnepers van dit jaar. Er zijn geen opmerkingen. Het verslag wordt geaccordeerd.

3. Behandeling en (waar nodig) vaststelling van:

3.1. Financieel verslag van de penningmeester over 2021

De penningmeester geeft een toelichting, er zijn geen vragen.

3.2. Verslag van de kascontrolecommissie

De kascommissie, Janiska de Wolde en Aly Dijkstra, hebben geconstateerd dat de financiële administratie op orde is en zijn akkoord met (de toelichting op) de jaarrekening, waarin de baten/lasten van de reguliere uitgaven en die van de werkgroepen afzonderlijk zijn gespecificeerd.

3.3. Begroting voor het jaar 2022

Geaccordeerd.

3.5. Decharge van de penningmeester en bestuur

Op advies van de kascontrolecommissie verlenen de aanwezige leden de penningmeester en het bestuur decharge over het gevoerde financiële beleid.

4. Aanvulling van de kascontrolecommissie

De nieuwe kascommissie wordt gevormd door Aly Dijkstra en Janiska de Wolde. Reserveleden zijn Huib de Kruijf en Annemarie Brinkhorst.

5. Verkiezing en benoeming bestuursleden

Gerard Tiemessen (secretaris), Chris Nieuwenhuize en Gijsbert Jansen blijven aan. Er hebben zich geen andere kandidaten gemeld.

6. Rondvraag

Suggesties voor door AWN18 te organiseren activiteiten zijn welkom.

7. Sluiting van het huishoudelijk deel van de vergadering

Een ieder wordt bedankt voor zijn inbreng en de vergadering wordt gesloten.

In aansluiting op de vergadering is door Jan-Willen de Kort veldarcheoloog bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) een lezing gegeven over *Offers aan de goden?* Een verslag over de bijzondere vondst van gouden munten in het natuurgebied Springendal bij Hezingen (Twente). Bij de lezing waren de vindsters van de munten aanwezig.

Werkgroep Bouwhistorie

Door Aly Dijkstra

Dit jaar zijn enkele rapporten afgerond en is één nieuw project ter hand genomen. Steeds weer blijkt dat het maken van een goede inventarisatie, zowel van de bewonings- als van de bouwhistorie, en de verwerking daarvan in een rapport meer tijd kosten dan aanvankelijk gedacht. En daarna blijkt vaak nog aanvullend onderzoek (vooral in het stadsarchief) nodig.

Menstraat 7: afgerond

Dit rapport over de bekende borstelwinkel is afgerond. Naast alle bouwkundige informatie staat er

een uitgebreid hoofdstuk in over de familie Nijbroek en de ambachten van de oprichter van het bedrijf en zijn nakomelingen. Dat onderdeel is ook te gebruiken als informatiemateriaal voor bezoekers van de winkel.

Als er voldoende sponsors gevonden kunnen worden, maken we er misschien ook een boekje van. Maar daarvoor moet het rapport behoorlijk worden 'omgewerkt'.

Onder de Linden 3: afgerond

Het rapport over dit pand is afgerond en aan de eigenaar aangeboden.

Die heeft nog een aantal afbeeldingen en stukjes tekst laten verwijderen die teveel over de privé-situatie weergaven. Daarmee is het rapport nu klaar en openbaar.

Brink 20, de vroegere Luxor bioscoop: afgerond

Enkele jaren geleden was het gebouw van binnen gestript, en in die periode mocht de werkgroep binnen kijken of er originele delen uit de bouwperiode aanwezig waren. Bureau Bouwwerk had daarvoor als een bouwhistorisch rapport uitgebracht en een waardestelling gemaakt.

Ons rapport is een aanvulling op dat onderzoek, want er zijn wel degelijk sporen

ontdekt van de oorspronkelijke bouw. Het rapport is digitaal gepubliceerd.

Essenhuizerweg 1

De rapportage van deze vroegere boerderij moet nog worden afgerond. De notariële archieven zijn geraadpleegd, de foto's en teksten zijn verwerkt. We hebben alleen nog één vraag uitstaan bij het Historisch Centrum Overijssel (nu Collectie Overijssel). Als het antwoord daarop binnen is, kan het rapport worden gepubliceerd.

Brink 44-45

In dit pand was jaren geleden reisbureau Arke gevestigd en nu zit er een Vietnamees restaurant in. Het pand ligt aan de Brink tegenover de Boterstraat. Het pand is een aantal keren bezocht en heeft een interessante kelder en zijmuur. Een van de leden van de werkgroep had al eerder archiefonderzoek gedaan naar vroegere eigenaren en bewoners, maar moest dat wegens privéomstandigheden staken. Er is door vroegere schrijvers over Deventer geopperd dat op deze plaats een botermarkt geweest zou zijn, maar daarvoor is geen bevestiging gevonden.

Voor dit pand is veel archiefonderzoek gedaan. Nu moet er nog op beperkte schaal informatie uit het kadaster worden gehaald en dan kan het worden gepubliceerd.

Bergkerkplein 12

In het pand Bergkerkplein 12 is op verzoek van de eigenaar een beperkt onderzoek gedaan. Er ligt een bouwkundig verslag en er zijn foto's gemaakt. Die moeten verwerkt worden in een rapport. Daarnaast is er archiefonderzoek gedaan naar vroegere eigenaren/bewoners. Het huidige pand dateert uit de 19e eeuw. De voorganger ervan en andere huizen op het terrein maakten deel uit van het bezit van de Bergkerk en deden dienst als onderkomen voor de prior en de andere kerkelijke functionarissen. Ook een groot terrein tussen de Roggestraat en de Walstraat hoorde bij de kerk, daar lag 'des priors hof' en de moestuin. Voor dit pand moet nog onderzoek in het kadaster worden gedaan voor de periode 1832-1880. Vermoedelijk heeft de gemeente het pand en terrein rond 1880 gekocht om op een deel ervan de Houtmarktschool te bouwen. De huidige eigenaar is de NV Bergkwartier, die het in 1990 kocht van de gemeente Deventer.

Brink 78

Op de Open Monumentendag 2021 vroeg de eigenaar van dit pand om een onderzoek naar zijn huis. Enkele leden van de werkgroep hebben het pand bezocht en daarvan is een verslag gemaakt.

Nu moet er nog archiefonderzoek worden gedaan naar eerdere eigenaren; daarmee is nog geen begin gemaakt, dus het definitieve rapport zal nog een poosje op zich laten wachten.

Grote Overstraat 43

De beschrijving van het pand dat er tot dusverre lag, wordt aangevuld met archiefonderzoek dat al gedaan is. Het moet 'alleen nog even' worden geschreven.

Molenstraat 33

De informatie over dit pand en de omgeving ervan is praktisch compleet. Besloten is om archiefonderzoek naar vroegere eigenaren toe te voegen. Dit project blijft voorlopig in de wacht staan.

Nieuwe Markt 39

De eigenaar wilde graag meer weten over de geschiedenis van zijn huis. Een bezoek aan het pand leverde weinig nieuws op, omdat er veel verbouwd is. Er kan nog wel archiefonderzoek worden gedaan naar vroegere bewoners en naar de functies van het pand. Met dat onderzoek is een begin gemaakt, maar omdat er nog veel urgenter werk afgemaakt moet worden, blijft dit project even in de ijskast.

Walstraat 91

Het huidige pand is een samenvoeging van twee oorspronkelijke woningen; dat is

gebeurd in de jaren '60-'70, toen het Bergkwartier door particulier initiatief opgeknapt werd.

Onderzoek door de werkgroep bracht niets bijzonders in de kelder aan het licht. Maar het is interessant genoeg om archiefonderzoek te doen naar vroegere eigenaren en bewoners, en naar hun werkzaamheden. Dat is in dit geval veel werk omdat het om twee panden gaat met twee kadastrale nummers. Ook de aanliggende panden worden meegenomen in dat onderzoek. Voorlopig staat ook dit project nog in de wacht.

Kranensteeg 5

De eigenaar van het pand heeft gevraagd om een onderzoek. Nr. 5 is de woning op de bovenverdieping van het pand, nr. 7 is de woning op de begane grond.

Het is een rijksmonument. Een van de leden van de werkgroep heeft het pand bekeken en een aantal gegevens ervan en een stukje geschiedenis gerapporteerd. Tot nu toe is er niets meer aan gedaan.

Pontsteeg 28

De nieuwe eigenaar van het pand Pontsteeg 28 vroeg om een onderzoek naar het pand en de geschiedenis ervan. Dit pand is, samen met Pontsteeg 26 en Broederenstraat 25 gerenoveerd. De Archeologische Dienst Deventer heeft een 3D-scan gemaakt, die beschikbaar is voor onze werkgroep.

De architect die de verbouwing van de panden realiseerde, voorzag de werkgroep van veel fotomateriaal. Hier is nog niet verder aan gewerkt. Het vergt een ingewikkeld onderzoek, omdat het drie panden betreft. Ook dit project blijft op de wachtlijst staan.

Rapporten die zowel digitaal als op papier verschenen zijn:

Polstraat 7 (oudemannenhuis), Assenstraat 6, Stromarkt 19 (boek Praebstije), Boterstraat 2, Bergschild 14-16, Nieuwe Markt 40 (hotel de Vischpoorte), Waterdijk 10 (Schalkhaar).

Rapporten die digitaal beschikbaar zijn:

Grote Kerkhof 29 (saxofoonwinkel), Menstraat 8, Plasmansweg 2 (Okkenbroek), Brink 20 (Luxor bioscoop), Hoge Hondstraat 79, Menstraat 7 (borstelwinkel), Muntentorencomplex en Onder de Linden 3.

De rapporten worden op de website van de werkgroep geplaatst en staan ook op de website van de Koninklijke Bibliotheek (zoekterm: Werkgroep Bouwhistorie Deventer).

Archeologische Werkgroep Raalte

Geen bijdrage dit jaar.

Archeologische Werkgroep Deventer

Door Annemarie Brinkhorst

Het is niet veel bijzonders wat we met de club in Deventer hebben gedaan.

Een recent in 2023 gestart project is de archivering van de opgravingsdocumentatie van Herman Lubberding.

Werkgroep Almen-Eefde-Gorssel-Lochem

Door Jan Venselaar

Verslag samenwerkende werkgroep Archeologie Gorssel-Eefde-Almen-Lochem over 2022

De groep heeft 6 actieve deelnemers vanuit het Historisch Genootschap Lochem, Laren, Barchem, de Elfmarken en AWN. Ze vormen daarmee ook in de praktijk de archeologische werkgroep van de beide Lochemse historische verenigingen.

Nieuwe actieve deelnemers zijn vanzelfsprekend zeer welkom.

De activiteiten in het afgelopen jaar

In kaart brengen van de informatie over archeologische vondsten in de gemeente Lochem. Dat betreft het bestuderen van rapporten en documenten en het in kaart brengen van oudere vondsten(en/of herinneringen daarover) die bij musea en particulieren in bezit zijn. De bedoeling is om tot een beter overzicht van de beschikbare kennis over het gebied en daarmee het archeologisch landschapsbeeld te komen.

Goed documenteren van informatie en kennis over de oude geschiedenis van deze regio en specifiek Lochem en waar mogelijk voor iedereen toegankelijk maken. Zo wordt meegewerkt aan de heropzet van de digitale database die het genootschap beheerd. Een doel daarbij is de bestaande archeologische waardenkaart van de gemeente aan te vullen bij besluitvorming over zinvol archeologisch onderzoek bij ingrepen in de bodem. Bij onderzoeken voorafgaand aan nieuwe bouwprojecten, wordt deze informatie bij de werkgroep opgevraagd.

Beschrijven van 'toevalsvondsten' die mensen doen bij ploegen van het land, werken in de tuin of met de metaaldetector gevonden. Naast beschrijven en registreren wordt, indien zinvol, de vondst verder onderzocht. Zo kan

soms een benaming en datering meer precies bepaald worden. Ook eventuele conservering van bijvoorbeeld metalen voorwerpen kan overwogen worden. Ook dit jaar zijn enkele interessante gedaan. Zie hierna voor een voorbeeld.

Op basis van de genoemde informatie worden items aangeleverd voor het 'virtueel museum'. Waar zinvol wordt die informatie ook aan andere instanties doorgegeven, zodat zij hun overzichten kunnen aanvullen. Zo is informatie over bronstijdvondsten in de gemeente doorgegeven aan het GIA in Groningen, voor hun database Butler die landelijk al dergelijk vondsten catalogiseert.

Op verzoek van de regioarcheoloog die ook voor Lochem werkt, worden af en toe waarnemingen gedaan bij werkzaamheden waar geen formele archeologische onderzoeken nodig worden geacht, maar waar incidenteel toch vondsten zouden kunnen voorkomen. Zie hierna wat in 2022 is gedaan.

Dit jaar is er geen activiteit geweest tijdens de Landelijke Archeologiedagen. Die zijn vanaf 2022 in juni waar ze voorheen in oktober waren. Er zijn dan bij ons te weinig mensen beschikbaar. Gekeken wordt of voor Lochem op een geschiktere datum iets georganiseerd kan worden.

Incidentele waarnemingen bij reconstructie Julianaweg-Noorderwal in Lochem

In 2022 is het traject Julianaweg - Noorderwal in Lochem helemaal op de schop gegaan. Omdat er in principe niet diep gegraven zou worden en omdat dat gebied ook al regelmatig vergraven is, met de demping van de oude gracht, aanleg van rioleringen en andere leidingen, is de archeologische waarde laag ingeschat. Daardoor zijn er voorafgaand geen opgravingen gedaan. Aan de werkgroep is gevraagd om af en toe te kijken wat er toch aan historisch interessante sporen en voorwerpen zichtbaar zou zijn. Daarnaast was er de afspraak dat de uitvoerder een melding

zou doen als hij iets opvallends tegenkwam, zodat we dat zouden kunnen bekijken en vastleggen

Op enkele plekken zijn sporen en resten van metselwerk aangetroffen. Dat blijken zover is vast te stellen fundamenten te zijn van de fabrieken die aan de Noordzijde hebben gestaan, en mogelijk resten van steigers en bruggen van de vroegere gracht. Ben de Graaf meldde verder, in een interview, dat hij een restant van de oude muur had waargenomen.

Op het werk zelf maar met name bij de stortplaats van de afgegraven grond is gezocht naar voorwerpen, ook met metaaldetectie. Dat heeft een groot aantal losse vondsten opgeleverd, van munten uit de 17de eeuw tot heden, een 17de eeuwse gesp, musketkogels, mitrailleurkogels uit de 20ste, een 19de eeuws transportloodje. Verder veel aardewerkscherven, pijpenkoppen, metaalresten en leer uit allerlei periodes. Er is een verslag opgesteld, met ook de geschiedenis van die locatie en alle veranderingen daar door de eeuwen heen.

Voorbeeld van een 'toevalsvondst'.

In november is in het Stelkampsveld met een metaaldetector een fraaie bronzen speerpunt van 10 cm lengte gevonden, in een nog zeer goede staat. Bij het dateren van deze vondst is advies gevraagd bij de archeologische dienst van de gemeente Zutphen en het GIA in Groningen. Daarbij is vastgesteld dat dit type speerpunt vanaf de midden bronstijd tot in de late bronstijd is gemaakt, en dus tussen 3700 en 2900 jaar oud is.

Het Stelkampsveld is een natuurontwikkelingsgebied en daarbij is de bodemtoplaag afgegraven. Die laag is er door bemesting in de loop van de eeuwen op gevormd, de zogenoemde 'enkeerdgrond'. Door dat verwijderen van toplagen van 'recentere' datum worden regelmatig prehistorische voorwerpen en sporen van bewoning weer zichtbaar. Aangenomen wordt dat zo'n bronzen voorwerp vaak als offer in een moeras of een ven is geplaatst. De meeste bronstijd vondsten worden op zo'n (vroeger) natte locatie aangetroffen. Hier lijkt dat ook het geval. De archeologische dienst van Zutphen heeft aangeboden het voorwerp te conserveren.

Een al eerder gedane vondst van een ijzeren bijltje van 17,5 cm, eveneens door metaaldetectie gedaan, is het afgelopen jaar

geconserveerd, op kosten van de gemeente Lochem. De vinder heeft hem nu aan het Historisch Genootschap geschonken. Na deze restauratie is de vaststelling van het type en de datering beter mogelijk. Het dateert uit de vroege middeleeuwen, Karolingische periode, 750-900 nC. Het model is een 'Middeleeuwse smalle bijl', mogelijk een strijdbijltje zoals de Franken en de Vikingen gebruikten, een zogenoemde 'Francisca'.

Daarnaast zijn meldingen gedaan van grondsporen die door de grote droogte in de zomer met drones gefotografeerd werden, zoals onderstaande foto van een gebied langs de Grote Drijfweg, Lochem.

Over die gebieden en de mogelijke achtergrond is zoveel mogelijk informatie gezocht en aan de melders doorgegeven. Bij de Grote Drijfweg lijkt het te gaan om een soort rabatten systeem ontstaan bij de ontginningen in de 17de eeuw. Nader onderzoek, met boringen en zo, valt buiten de mogelijkheden die we als werkgroep natuurlijk hebben.

Contactpersoon bij de werkgroep

- voor het Historische Genootschap: Jan Venselaar, jan@venselaar.nl
- voor De Elf Marken: Dirk Jacques, d.jacques@planet.nl
- voor Awn18: Gerard Tiemessen, awn18secretariaat@gmail.com

Archeologische Werkgroep Apeldoorn AWA

Door Chris Nieuwenhuize

Meegewerkt aan 28 bureauonderzoeken

Ook dit jaar werd regelmatig in het kader van archeologische bureauonderzoeken contact gezocht met de AWA. De teller eindigde voor het derde jaar op rij op 28 en de locaties waren zoals altijd verspreid over de gemeente Apeldoorn.

Figuur 1 Bureauonderzoeken waarvoor de AWA informatie heeft aangeleverd

Veld karteringen

De lange avonden van Mei tot September boden de mogelijkheid om in plaats van koffie te drinken op depot naar buiten te gaan. Het Spelderholt werd zoals bijna elk jaar bezocht. De terreinen die een jaar of acht gelden zijn gerooid en waar veel kogelpot en Pingsdorf aardewerk is verzameld, beginnen weer dicht te groeien. Er werd dan ook vrijwel niets gevonden.

Figuur 2 Bezoek aan het Spelderholt (foto Monic Breed)

Op 10 Mei werd het Kootwijkerzand bezocht. Nog steeds komen uit het zand scherven van de vroegere bewoning tevoorschijn. Aan het eind van de avond hadden we een stuk of 50 scherven. Vooral kogelpot maar ook Pingsdorf. De scherven lijken dus vooral te dateren uit het einde van de bewoning.

Figuur 3 Zoeken naar bewoningsresten op het Kootwijkerzand (foto Gabor Mooij)

Buiten Apeldoorn werden het Appensche bos bij Klarenbeek en de Houtbeek bij Stroë bezocht. Bij Stroë werd op een van de paden vuursteen verzameld. De vuursteen lijkt aangevoerd samen met wegverharding. Gabor Mooij heeft de vondsten laten determineren door Marcus Niekus die er geen artefacten tussen ontwaarde. Daarnaast heeft Gabor met Laurens Jansen van Staatsbosbeheer een poging gedaan de oorsprong van de aangevoerde grond te achterhalen.

Figuur 4 Grafheuvel in het Appense bos (foto Willem Kuijpers)

Steengoedafval om de berm van een landweg te versterken

Door Gabor Mooij

In april 2020 vond ik ruim 60 steengoedfragmenten bij de Holthoevensestraat, een landweg precies op de gemeentegrens van Apeldoorn en Voorst. Het ging om vondsten in een recent omgewoelde berm over een strook van enkele honderden meters.

Alle vondsten zijn steengoedfragmenten. Het betreft daarbij twee soorten materiaal namelijk afval uit steengoedovens (steengoedafval) en scherven van gebruikt steengoed. De eerste categorie vormt het leeuwendeel van de vondsten. Het steengoedafval is gezien het baksel, het glazuur en de vormen hoogstwaarschijnlijk afkomstig van één locatie en uit dezelfde tijdsperiode. De tweede categorie is divers qua baksel, herkomst en datering.

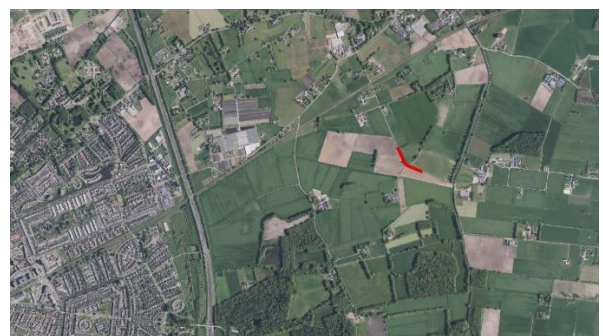

Fig. 5. Vondstlocatie(rood) (foto Gabor Mooij)

Steengoedafval

Het gaat bij het gevonden steengoedafval grotendeels om (grof) pottenbakkersafval met hetzelfde, vaak sintelachtige baksel. De glazuurkleuren variëren tussen bruin, groen en blauw. Niet alle fragmenten zijn geglazuurd.

Het afval bestaat voor een aanzienlijk deel uit vrij slordig gevormde en geglazuurde steengoedklinkers. Het betreft hier hoogstwaarschijnlijk zogeheten 'potscheuren' (afmeting van een gevonden exemplaar is 14 cm x 3 cm x 2,5 cm).

Fig. 6. Berm Holthoevenstraat (vondstlocatie) (foto Gabor Mooij)

Figuur 5 Steengoedafval met afdruk tuit mineraalwaterkruik (foto Gabor Mooij)

Fig. 7. Gevonden potscheurij)

Potscheuren (ook wel kannescheur, kannenschrot of potscherf genoemd) zijn in Nederland vooral bekend van boerderijen in de Achterhoek (zie bijlage 1 en figuur 7) Ook het Töpfereimuseum in Raeren heeft er een vloer van (zie bijlage 2, figuur 10). Volgens dat museum zijn het kleiplaatjes om het aan elkaar

vastbakken in de steengoedoven te vermijden. Zo zou het in de berm van de Holthoevenstraat gevonden materiaal ook gebruikt kunnen zijn. In Raeren worden de potscheuren 'Krätzchen' genoemd.

Naast de potscheuren zijn er fragmenten van wat waarschijnlijk mislukte oren voor kruiken zijn. Deze zijn zowel geglazuurd als niet geglazuurd en in meer of minder mate 'gekromd' (zie bijlage 2, figuur 16). Ook zijn er fragmenten die vormen lijken te zijn geweest voor halzen en tuiten van mineraalwaterkruiken. De afdrukken van tuiten van mineraalwaterkruiken zijn op enkele fragmenten zichtbaar (zie figuur 4).

Tenslotte is er ook materiaal zonder duidelijke vorm (geglazuurd en ongeglazuurd) (zie bijlage 2, figuur 14). Verder zitten er tussen de vondsten enkele lichtgroen geglazuurde randscherven met gaten erin. Dit zouden delen van een waterfilter kunnen zijn (zie bijlage 2, figuur 15).

Herkomst en datering steengoedafval

Het steenbakkersafval komt gezien het glazuur en het steengoed zelf waarschijnlijk uit het steengoedcentrum Stadtlohn-Vreden net over de Nederlandse grens bij Groenlo. Dit was met name in de 19^e eeuw een steengoedregio met een hoge productie waarvan ook veel op de Nederlandse markt terecht kwam (zie onder andere: 'Voor de Nederlandse markt; Duits steengoed uit het Westerwald en van elders 1800-1900', Vormen uit Vuur 2017/2).

Toevallig deed Arjan Vrielink (ArcheoHotspot Coevorden) in 2021 een soortgelijke vondst van een misbaksel van een oor in de buurt van Stadtlohn-Vreden (zie bijlage 2, figuur 17). De datering van het steengoedafval is tweede helft 19^e eeuw. Ik kwam online vergelijkbare potscheuren tegen die uit 1846 zouden komen en van rond 1900. De Holthoevenstraat is al zichtbaar op kaarten van rond 1850 (bijvoorbeeld de Topografische Militaire Kaart), dus de datering sluit aan op die van de weg zelf.

Potscheuren gedateerd 1846 (bron: Praktijkcentrum Restauratie & Ambacht)

Steengoedscherven

Een ander deel van de vondsten bestaat uit fragmenten van Keulse potten, mineraalwaterkruiken en ander gebruikssteengoed uit diverse perioden. Deels lijken ook deze scherven uit Stadtlohn-Vreden afkomstig, naast uit andere steengoedbakkerscentra zoals Westerwald en Langerwehe. Er zit ook materiaal tussen van voor 1800, zoals een bodem van een laat 18^e-eeuwse mineraalwaterkruik.

Potscheuren van rond 1900 (bron: online-veiling Catawiki)

Gebruik steengoed als bermverharding

Over het gebruik van steengoed(afval) voor bermverharding heb ik in de literatuur niets terug kunnen vinden. Het leidt geen twijfel dat het hier voor dat doel is gebruikt, vanwege de lengte van de strook waarin het in hoge concentraties terug te vinden was en gezien de eenduidigheid van het materiaal. Toen de aan de Holthoevenestraat grenzende akkers geploegd waren, heb ik daar geen steengoedafval of -scherven zien liggen.

In de buurt van het vondstgebied heb ik in de berm van de Kalverweg (verlengde Veenhuizerweg) na vernieuwing van wegdek en berm een groot versierd randfragment van een Stadtlohn-Vreden-voorraadpot gevonden. Verder lag hier in de berm geen materiaal zoals aan de Holthoevenestraat. In de berm van de Zonnenbergstraat (net ten westen van Twello) trof ik een stuk van de bodem van een Keulse mineraalwaterkruik aan. Ook hier vond ik geen steengoedafval. Het gebruik van de steengoedresten als bermverharding lijkt dan ook alleen bij een deel van de Holthoevenestraat te hebben plaatsgevonden. Waarschijnlijk heeft de wegbeheerder een partij steengoedafval kunnen bemachtigen en die voor dit gedeelte van de weg gebruikt.

Conclusie. Het gevonden steengoed heeft gediend als verharding van de berm van een

deel van de Holthoevenstraat. Het steengoedafval is afkomstig van de steengoedovens van Stadtlohn-Vreden en komt uit de tweede helft van de 19^e eeuw. Daarnaast heeft men voor de bermverharding ook scherven van 18^e- en 19^e-eeuws gebruikt steengoed toegepast.

Figuur 6 Voorbeeld steengoedovens Töpfermuseum Raerenmet op de bodem 'Krätzchen' (potscheuren)

Metaal conserveren Berg en Bos

Tussen 1943 en 1945 werd in de bossen tussen Apeldoorn en Hoog Soeren op grote schaal munitie opgeslagen. In meer dan 200 opslagplaatsen lagen allerlei soorten, deels buitgemaakte munitie. Bij de bevrijding op 17 april 1945 werd een deel van de opslagplaatsen tot ontploffing gebracht, terwijl de rest na de oorlog werd vernietigd.

Als gevolg van dit alles lag verspreid over honderden hectares niet ontplofte munitie. De gemeente Apeldoorn begon vanaf 1998 met het opruimen van deze resten, waarbij behalve resten van munitie ook allerlei andere voorwerpen werden gevonden zoals verpakkingsmateriaal en delen van militaire uitrusting.

Een klein deel van deze vondsten wordt momenteel door vrijwilligers schoon gemaakt zodat het geconserveerd kan worden. In 2022 zijn daarvoor enkele cursusavonden gegeven,

waarbij onder begeleiding van een specialist is uitgelegd hoe de metalen voorwerpen te bewerken zodat het roesten stopt. Doel is om in 2023 en 2024 in totaal ongeveer 500 objecten te conserveren.

Figuur 7 Conserveren metalen voorwerpen uit het munitiedepot (foto Monic Breed)

Nationale Archeologiedagen

Op 18 juni vond in Apeldoorn de aftrap van de Nationale archeologiedagen voor heel Gelderland plaats. Met een heel programma, mobiele archeohotspot, een bustrip naar HAPS met tussenstop bij een imposante grafheuvel in het Vanenbos en allerlei andere activiteiten.

Willem Kuijpers vertelde ter plekke over de grafheuvels. In totaal bezochten ongeveer 200 mensen de verschillende activiteiten.

Figuur 8 Willem Kuijpers vertelt over de grafheuvels op de Veluwe (foto Monic Breed)

Routes in de IVN Routes app

In tijden van Corona is wandelen een belangrijk uitje geworden. Goed voor de gezondheid. Een wandeling met een 'persoonlijke' gids blijkt ook in trek bij vele mensen. In samenwerking met IVN Apeldoorn heeft de AWA 3 routes met archeologie als thema in de IVN Routes app beschikbaar gesteld. De Moerman archeologie wandeling is 185 keer gedownload, Grafheuvels en Urnevelden 113 keer en Sporen van ijzer 45 keer. Je kunt zien wanneer een wandeling of fietstocht in een medium als de digitale nieuwsbrief Ruimte voor Erfgoed (van Erfgoedplatform Apeldoorn) wordt aangekondigd: de aantallen downloads nemen direct toe! Wellicht een mogelijkheid om meer archeologische routes te maken.

Leden en Werkrumte

De Archeologische Werkgroep Apeldoorn bestond in het jaar 2020 uit ongeveer 30 leden. Het depot op dinsdagavond ging alleen in de eerste maanden en in de zomer door. Netjes op 1,5 meter.

De werkrumte van de Archeologische Werkgroep Apeldoorn (AWA) is in het archeologisch depot van de gemeente Apeldoorn in het ACEC gebouw naast museum CODA, Roggestraat 44. Elke dinsdag van 20 tot 22 uur zijn we daar aanwezig.

Als je wilt komen, bel dan even vooraf. Voor contact: bel Chris Nieuwenhuize 055-5416145.

Voor meer informatie zie ook de website www.archeologie-apeldoorn.nl of Facebook pagina van de Archeologische Werkgroep Apeldoorn.

AWA en Erfgoedplatform

De doelstelling van Stichting Erfgoed Platform Apeldoorn is vooral het in gezamenlijkheid organiseren van activiteiten (cultuur, erfgoed en natuur) voor de Apeldoornse samenleving en belangstellenden van elders in den lande. Ook de AWA is hierbij betrokken en geeft – naast via de eigen website en Facebook - via de nieuwsbrief Ruimte voor Erfgoed van de

EPA en de EPA website extra aandacht aan de activiteiten waarbij het publiek welkom is.

AWN-18

Epe Onderduikhof

Aan het eind van de tweede wereldoorlog zaten de toen 5 jarige Jits Van Straten en zijn vader ondergedoken in een hof in de bossen bij Epe. Later verlieten ze het hof, Jits overleefde de oorlog, zijn vader werd opgepakt en overleed op 26 April 1945.

Op basis van de beschikbare informatie werd de locatie van het onderduikhof achterhaald en stelde grondeigenaar Geldersch Landschap en Kastelen voor om de plek archeologisch te onderzoeken.

Dit werd het afstudeerproject van Saxion student Tobias van Essen, die met hulp van medestudenten, leraren en een groep AWN-ers het hof opgroef.

Behalve tal van kleine vondsten zoals glas, aardewerk, oorlogsgeld en veel spijkers, werden de verbrande houten wanden van het teruggevonden, was er een opslagplaats met steenkool en kwamen enkele accu-s tevoorschijn. Een andere opvallende vondst was de pagina van een boek.

Figuur 9 Tobias van Essen in de resten van het hol. Op de voorgrond de opslag van steenkool, daarachter een omgevallen en verbrande houten wand.

Baggeren in de IJssel

De droge maanden juli en augustus zorgden voor erg lage waterstanden in de IJssel. Op 20 augustus stond het water aan de kade in Deventer minder dan 50 cm boven NAP terwijl alles onder de 150 cm al als een laag pijl wordt gezien.

Net als enkele jaren geleden kwamen door dit lage water langs de kade resten uit de late middeleeuwen tevoorschijn. Samen met andere geïnteresseerden storten ook enkele AWN-ers, maar toch vooral Michael Hulesbos zich op de mogelijkheid om vondsten uit de IJssel te bergen. In enkele weken verzamelde hij honderden kleine vondsten, waarbij de grootste categorie spelden van een koperlegering betrof, maar ook aardewerk, munten, kledinghaken en spinsteenjes.

Archeoloog Bert Vermeulen uit Deventer heeft de vondsten bekeken en dateert het grootste deel in de 15e en de 16e eeuw.

Uit archeologisch onderzoek is overigens bekend dat de IJsselkade in de loop van de eeuwen steeds verder in de richting van de IJssel is verschoven. Ouder materiaal ligt dus waarschijnlijk nog onder de stad.

Figuur 10 Selectie van IJsselvondsten: Kledinghaak, gespje, spinkruikje, kinderschoentje en voor- en achterzijde van een zilveren (?) hangertje. Op de ene zijde Maria met kind, op de ander zijde de kruisafneming. (foto's Michael Hulsebos)

Figuur 15. Michael in waadpak langs de IJsselkade (foto Ineke Jansen)

Regioarcheoloog

H.G. Pape-Luijten

Regio-archeoloog Stedendriehoek

Inleiding

Het jaar 2022 zag het einde van de coronapandemie, of in elk geval van de maatregelen in ons eigen land. Het 'nieuwe normaal', zoals dat in de twee jaren daarvoor werd genoemd, moest nu daadwerkelijk worden uitgevonden. Dat ging niet zonder slag of stoot, maar qua archeologisch onderzoek vond men al gauw de draai. In de AWN18-gemeentes Epe, Lochem en Voorst werden dan ook volop bureau- en booronderzoeken uitgevoerd ten behoeve van omgevingsvergunningen en bestemmingsplannen. In veel gevallen resulteerde dit in vrijgave of een latere onderzoeksplicht, maar 2022 bood ook een aantal gegraven kijkvensters in het verleden.

Epe

Voor Epe was 2022 niet het jaar van grote ontdekkingen, maar dat wil niet zeggen dat er geen uitgebreid onderzoek werd gedaan. Sterker nog, één van de langer durende inspanningen werd in de wijk Hoge Weerd van Epe geleverd door Econsultancy: hier moest het complete riool vernieuwd worden, in een gebied met een hoge archeologische verwachting. Uiteraard brengen bodemingrepen in een stedelijke omgeving een eigen set beperkingen met zich mee, waardoor het onderzoek alleen uitgevoerd kon worden als een archeologische begeleiding van de rioolwerkzaamheden zelf. Daarbij werd periodiek een bezoek gebracht aan het werkgebied, om profielen te documenteren en eventuele sporen en vondsten veilig te stellen. Zo werd over een periode van acht maanden een traject van 1,3 km bekeken, tot een diepte van 3 m en over een breedte van 5 m.

In enkele gevallen bevond zich onder de A-horizont nog een oudere akkerlaag. De natuurlijke ondergrond bestond meestal uit enkel de C-horizont. Centraal in het plangebied, aan De Leegte, werd plaatselijk een (deels) intacte bodem aangetroffen, waarbij zelfs een E-horizont werd waargenomen.

Op het doodlopende stuk aan De Leegte werd één spoor aangetroffen; een uit baksteen opgetrokken waterput. Deze werd op 2,7 m beneden het maaiveld waargenomen en vermoedelijk tijdens de aanleg van de eerste riool aanleg bij de bouw van de woonwijk reeds afgetopt. De bakstenen betroffen Waalformaat kopstenen en konden worden gedateerd in het eind van de 19^e eeuw en begin van de 20^e eeuw. Het zijn niet de meest spectaculaire resultaten, maar de alledaagse realiteit van archeologen in het veld lijkt veelal meer op het harde werk in de Hoge Weerd dan de bijzondere complexen die in het nieuws komen. Daarom een eerbetoon aan de 'gewone werkdag'!

Afbeelding 1: De waterput aangetroffen aan De Leegte (bron: Econsultancy).

Lochem

Aan de zuidrand van Almen worden al enige tijd nieuwe woningen gepland en gebouwd. Dergelijke ontwikkelingen lopen gefaseerd, dus soms moet ook het benodigde archeologische onderzoek op meerdere momenten plaatsvinden. In 2022 was het de

beurt aan fase 2B. Vooronderzoek had al aangetoond dat zich op deze locatie mogelijk een vindplaats bevindt uit de periode Neolithicum tot en met IJzertijd. In één van de boringen werd, onder het plaggendek en in een gevlekte laag, mogelijk een archeologisch grondspoor en een fragment prehistorisch aardewerk gevonden. Om vast te stellen of deze vindplaats inderdaad aanwezig en behoudenswaardig was, werd een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door ADC ArcheoProjecten. Daarbij werden tien archeologische sporen en 25 vondsten aangetroffen. De sporen bestonden uit de drie paalsporen van een spieker en enkele losse paalsporen. De grondsporen waren matig bewaard gebleven en wijzen op de periferie van een erf of nederzetting.

De sporen konden helaas niet worden gedateerd, door het ontbreken van dateerbaar materiaal: spiekers kunnen dateren vanaf de IJzertijd en blijven in gebruik tot in de Middeleeuwen. De aangetroffen vondsten dateerden in de 12^e-13^e eeuw en waren afkomstig uit bodemlagen, niet uit grondsporen, dus een direct verband tussen de grondsporen en de vondsten is daarom niet te leggen. Daarnaast is het mogelijk dat het om secundair gedeponiseerd materiaal gaat, dat is meegekomen met het ophogen van het plaggendek of uit als mest uitgereden huisafval afkomstig is. Voornamelijk in het zuidelijke deel van het plangebied toont het archeologische niveau veel verstoring door bomen: tot circa 1930 was op deze locatie een bosperceel gelegen. Zoals het nu lijkt is de vindplaats waarvan het bestaan werd vermoed op basis van het vooronderzoek ofwel deels verdwenen, ofwel is in fase 2B van de ontwikkeling Almen-Zuid inderdaad de periferie ervan aangetroffen en kunnen we de kern in de nabijheid verwachten. Mogelijk duikt deze in een volgende ontwikkelings- en onderzoeksfase alsnog op.

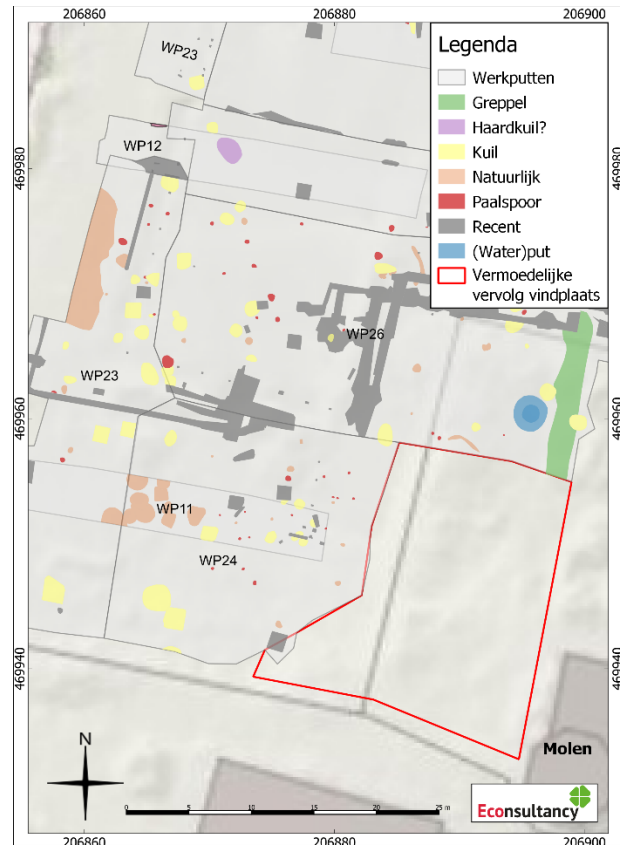
Afbeelding 2: Allesporenkaart proefsleuvenonderzoek Almen-Zuid fase 2B (bron: ADC ArcheoProjecten).

Voorst

Aan de Binnenweg te Wilp wordt een gebied van bijna 2 hectare gereedgemaakt voor de bouw van meer dan 40 woningen. Uit vooronderzoek bleek al dat hier sprake was van een hoge archeologische verwachting, dus werden in de zomer van 2022 proefsleuven aangelegd door Econsultancy. Tijdens dat onderzoek werden in drie verspreid over het gebied gelegen zones sporen en vondsten aangetroffen, die gedateerd konden worden in de Late Bronstijd - IJzertijd, Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Het merendeel van de aangetroffen sporen en vondsten kon echter gedateerd worden vanaf de 18^e eeuw. De resultaten waren navenant aan de verwachting, dus werd door de ontwikkelaar gekeken naar de mogelijkheid tot behoud *in situ* van de resten. Waar dat niet kon moest een opgraving plaatsvinden, wat later in 2022 werd uitgevoerd door Econsultancy.

Blijkens het vondstmateriaal dat tijdens de opgraving werd aangetroffen dateerden de

meeste sporen uit de late prehistorie. Helaas konden de archeologen nog niet echt een structuur herkennen, wel zagen ze dat bepaalde sporen in een lijn lagen. Plaatselijk waren ook grote recente verstoringen aanwezig, waardoor mogelijk enkele paalkuilen verloren zijn gegaan. Richting de oude molen aan de Binnenweg werden enkele kuilen met dierlijk bot waargenomen, die mogelijk in relatie staan tot de molen. Verder werd direct ten noordoosten van de molen een waterput aangetroffen, uit steen opgetrokken, alsook mogelijk een tweede, oudere put ernaast. Direct ten zuiden van het autobedrijf aan de Binnenweg werd eveneens een (water)put aangetroffen. Deze put was helemaal leeg en zo'n 2,5 m diep. De uitwerking van de opgraving is nu in volle gang en zal in 2023 haar beslag krijgen in een rapportage. Een mooi gegeven is dat een jonge amateurarcheoloog aan de Binnenweg woont en mee kon helpen met de opgraving, waaronder het veiligstellen van de waterputten. Zo gaan professionele en vrijwillige archeologie hand in hand.

Afbeelding 3: Allesporenkaart opgraving Binnenweg te Wilp (bron: Econsultancy).

Archeologie Deventer

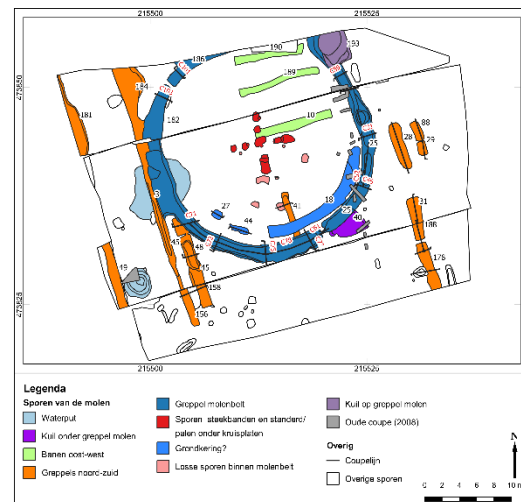
Emile Mittendorff

De middeleeuwse molen aan de Alferinklaan te Bathmen

In het kader van de verdere ontwikkeling van de woonwijk aan de Alferinklaan in Bathmen is in 2020 door Archeologie Deventer een archeologische opgraving (protocol 4004) uitgevoerd. Voorafgaand aan de bouw van de al deels voltooide wijk werden in 2008 een archeologisch proefsleuvenonderzoek en opgraving uitgevoerd die zich deels binnen het huidige onderzoeksgebied bevonden. Bij deze onderzoeken werden delen van prehistorische nederzettingen en middeleeuwse boerenerven aangetroffen. In combinatie met andere archeologische onderzoeken in de directe omgeving bestond er een hoge archeologische verwachting voor het onderzoeksgebied.

Het doel van dit onderzoek was het documenteren van gegevens en het ex situ veiligstellen van de eventueel aanwezige archeologische resten om daarmee informatie te behouden die van belang is voor de kennisvorming over het verleden. Hiertoe bestond het algemene onderzoeksdoel uit het documenteren van aard, ouderdom, omvang, gaafheid en conservering van sporen, vondsten, structuren en complexen. Aanvullend zijn voor iedere periode specifieke onderzoeksvragen opgesteld. Omdat er voorafgaand aan het onderzoek geen rekening was gehouden met de aanwezigheid van een windmolen, zijn tijdens de uitwerking aanvullende specifieke onderzoeksvragen opgesteld voor deze structuur. Het archeologisch onderzoek heeft sporen en structuren opgeleverd uit drie perioden: de late bronstijd/vroege ijzertijd, ijzertijd/vroeg Romeinse tijd en, de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. De oudste structuren die zijn aangetroffen betreffen twee waterputten en een waterkuil die bij de randzone horen van

een nabijgelegen nederzetting. Alhoewel ten zuiden van het onderzoeksgebied tijdens het onderzoek in 2008 een nederzettingsterrein met eenzelfde datering is aangetroffen, is het gezien de afstand onzeker of de gevonden structuren gerelateerd hieraan of toebehoren aan een nog onbekende (noordelijker gelegen) nederzetting. Het merendeel van de sporen en structuren dateren uit de late middeleeuwen. Het betreffen hier (perceel)greppels, waterkuilen en een vrijwel complete plattegrond van een windmolen. Deze laatstgenoemde structuur bleek een opmerkelijke vondst, niet alleen omdat deze geheel buiten verwachting werd aangetroffen, maar ook omdat de plattegrond in zeer complete staat verkeerde en er zeer weinig parallellen zijn opgegraven. Een perceelgreppel in het oostelijk deel van het onderzoeksgebied en twee mestkuilen in het westelijk deel, dateren mogelijk uit de nieuwe tijd.

afb 1: Overzicht van de sporen van de windmolen

Hattinga Verschure, M.J. & B. Vermeulen, 2022. *Malen op de Bathmense enk. Basisrapportage opgraving Alferinklaan te Bathmen (Gemeente Deventer) (project 606). Rapportages Archeologie Deventer 65.*

Inventariserend onderzoek Snippelingsdijk

Dit onderzoek is uitgevoerd in het plangebied Aan de Dijk, langs de Snipperlingsdijk te Deventer. Omdat dit perceel direct ten westen van de hoofdgebouwen van het middeleeuwse leprozengasthuis St. Jurrien lag en tot de gronden van het gasthuis behoorde, was de kans groot dat hier resten van het gasthuis zouden worden aangetroffen. Ook werden sporen verwacht van de boerderij die vanaf de 17de eeuw op het gasthuisterrein stond. Dit onderzoek had tot doel de archeologische sporen in dit deelgebied te inventariseren, begrenzen en te waarderen.

Het onderzoek is uitgevoerd in twee fasen. De eerste fase betrof een proefsleuvenonderzoek (IVO-P) conform BRL-protocol 4003 (KNA versie 4.1). Het proefsleuvenonderzoek heeft sporen opgeleverd die zijn toe te schrijven aan het middeleeuwse gasthuis, dan wel aan de boerderijfase uit de nieuwe tijd. Op basis van de eerste resultaten van het proefsleuvenonderzoek is besloten om een beperkt deel van het onderzoeksgebied waar de aanwezige sporen niet in situ zouden kunnen worden behouden te onderzoeken door middel van een opgraving conform BRL 4000 – Protocol 4004.

De vindplaats blijkt te zijn gelegen op de uitloper van een klein dekzandduin. Het hoogste punt bevindt zich in de zuidoosthoek van het gebied, en zowel naar het noorden als naar het westen liep het terrein geleidelijk af. In de top van het zand van het duin is een veldpodzolprofiel ontstaan. Op de natuurlijke lagen is een antropogene ophoging aangebracht met een totale dikte van maximaal ca. 2 m. Dit pakket is opgebracht in minimaal vier fasen, met een datering variërend van de late middeleeuwen en de periode van het gasthuis (fase 1) tot en met de 19de /20e eeuw (fase 4). Uit het huidige onderzoek blijkt daarmee dat de ophoging van

het gebied niet uitsluitend samenhangt of is veroorzaakt door het gebruik van het terrein tijdens de gasthuisfase, ook in latere fasen ging het proces van ophoging door. Mogelijk om gelijke pas te houden met de ophogingen aan de Snipperlingsdijk.

De aangetroffen sporen en structuren in het onderzoeksgebied zijn chronologisch en stratigrafisch in te delen in vier ontwikkelingsfasen. Fase 1 is op basis van het vondstmateriaal te dateren tussen het midden van de 14de eeuw en het midden van de 15de eeuw. Fase 2 loopt van de tweede helft van de 15de eeuw tot het eind van de 17de eeuw. Daarmee zijn fase 1 en de eerste helft van fase 2 in ieder geval chronologisch toe te schrijven aan de gasthuisfase. Dat het onderzoeksgebied ook daadwerkelijk tot het terrein van het gasthuis behoorde, blijkt onder meer uit de aanwezigheid van het ophogingspakket, dat in fasen 1 en 2 werd opgebracht. Ook de aanwezigheid van een bakstenen ommuring, die het opgehoogde terrein heeft omgeven, duidt erop dat (een deel van) het onderzoeksgebied tot het gasthuisterrein behoorde.

De tweede helft van fase 2 (ca. 1600 tot ca. 1700), en de daaropvolgende fase 3 (ca. 1700 tot 1900) kunnen worden toegerekend aan de fase waarin op het voormalige gasthuisterrein een boerderij functioneerde. Vermoedelijk kunnen de ophogingslagen van fase 2 worden toegerekend aan de verwoesting en de afbraak van de gebouwen van het gasthuis, dan wel aan de bouw van de nieuwe boerderij in het begin van de 17de eeuw. Aan de zuidelijke rand van het onderzoeksgebied is een laagpakket aangetroffen, dat waarschijnlijk kan worden toegeschreven aan (de voet van) de Snipperlingsdijk uit het begin van de 17de eeuw. Centraal in het onderzoeksgebied bevindt zich een verspoelde zone met een omvang van ca.

20x20 m, waarschijnlijk veroorzaakt door een dijkdoorbraak die globaal tussen 1600 en 1750 kan worden gedateerd.

Afb. 2: De resten van de bakstenen ommuring van het gasthuisterrein.

Mittendorff, E.S., 2022. Gat in de Dijk. Rapportage IVO-P en Opgraving in het plangebied Aan de Dijk (gemeente Deventer) (project 552). Rapportages Archeologie Deventer 72.

Een stroom aan vondsten, onderzoek aan de Wellekade

Tijdens de droge zomer en nazomer van 2018 was de waterstand in de IJssel bijzonder laag. Tijdens dit laagwater kwam een zone met veel archeologisch vondstmateriaal en puin aan het licht ter hoogte van het aanlegponton. Door amateurs en later ook Archeologie Deventer werd een grote hoeveelheid vondstmateriaal verzameld. Het leeuwendeel van het materiaal dat bij de waarneming is verzameld, in combinatie met het bekende materiaal van amateurs, geeft een datering voor de depositie in de (late) 15de en 16de eeuw maar incidenteel zijn ook jongere objecten aanwezig. Tijdens deze waarneming is vastgesteld dat het hier naar alle waarschijnlijkheid een ophogings- of dumplaag betrof. De laag zou kunnen zijn opgebracht voor de bouw van de kademuur maar het is ook mogelijk dat het afval over een voorganger van de kademuur in de IJssel is geworpen. Aan de bovenzijde van de

afzetting werd een laag puin gevonden dat vermoedelijk is achtergebleven toen de rivier lichtere bestanddelen wegspoelde.

Voorafgaand aan de waarnemingen in 2018 had het gebied geen bijzondere archeologische verwachting, omdat ervan uitgegaan werd dat eventuele deposities hier al waren verstoord bij de omvangrijke werkzaamheden aan de kademuur die hier in de jaren 1998/99 en 2003 waren uitgevoerd. Om die reden bezat het onderzoeksgebied in het vigerende bestemmingsplan ook geen dubbelbestemming voor een archeologische waarde. Hetzelfde laagwater dat de vindplaats aan het licht bracht, zorgde er indirect ook voor deze kort daarna bedreigd werd. Bij zeer laag water kwam de bodem van het ponton aan de achterkant op de rivierbodem te rusten, waardoor het ponton scheef kwam te liggen. Omdat dit voor gevaarlijke situaties kan zorgen en het bovendien de verwachting is dat dit soort lage waterstanden in de toekomst vaker voor zal komen, was het nodig de rivierbodem ter plaatse te verlagen. Omdat hiermee de bekende maar niet beschermde, archeologische vindplaats dreigde verloren te gaan, zijn vooraf afspraken gemaakt over een archeologische begeleiding van de werkzaamheden om zo een 'toevalsvondst' zoals bedoeld in de Erfgoedwet art. 5.4. Meldingsplicht te voorkomen.

De gemeente Deventer was hier zowel opdrachtgever als bevoegd gezag en in goed overleg is besloten het archeologisch onderzoek te integreren in de geplande werkzaamheden. Vanwege de mogelijke aanwezigheid van Niet Gesprongen Explosieven (NGE) was niet alleen sprake van een archeologische verwachting maar ook van een veiligheidsrisico. Dit betekende dat eventuele werkzaamheden (zowel civieltechnisch als archeologisch) onder OCE-condities moesten worden uitgevoerd. Het

onderzoeksgebied voorafgaand aan de graafwerkzaamheden scannen, was door de aanwezigheid van een damwand en duizenden metaalvondsten onmogelijk. Daarom moest de uitkomende grond moeten worden gezeefd op de aanwezigheid van explosieven. De integratie met het OCE-onderzoek had wel als consequentie dat het archeologisch onderzoek het karakter kreeg van een onderzoek variant Archeologische Begeleiding. Het OCE-onderzoek kon uitsluitend plaatsvinden als ontgraving met aansluitend het zeven van de vrijgekomen grond.

Het doel van het onderzoek was het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van de vindplaats om daarmee informatie te behouden die van belang is voor de kennisvorming over het verleden. Voor dit onderzoek specifiek geldt dat inzicht kan worden verkregen in een stedelijke afvalstroom die in regulier archeologisch onderzoek vaak buiten beeld blijft. Daarmee kunnen de resultaten van dit onderzoek een belangrijke aanvulling geven op gegevens uit andere onderzoeken. Als gevolg van de goede conserveringsomstandigheden levert dit onderzoek in potentie een uitzonderlijke dwarsdoorsnede door de materiële cultuur van de stad in de 15de en 16de eeuw op.

De centrale onderzoeksvraagstelling richt zich, gezien de technische beperkingen aan het onderzoek, hoofdzakelijk op de omvang, het karakter en de samenstelling van de materiële cultuur. Voor een inzicht in de (verschillen in) omgang met afvalstromen wordt in de onderzoeksvragen ook een vergelijking geoperationaliseerd met afvalcontexten uit 'reguliere' onderzoeken, zoals beerputten. Hierbij gaat het binnen het kader van dit onderzoek om een vergelijking op hoofdlijnen met één of een beperkt aantal representatieve vondstcomplexen elders uit

de stad. Een uitgebreidere analyse valt buiten de scope van dit onderzoek.

Voor het werk op de IJssel werd gebruik gemaakt van de Bisam, het werkschip van Leemans Speciaalwerken waarop een graafmachine met knijperbak was geplaatst. Op 22 en 23 januari werd de oever vak voor vak verdiept, waarbij de grond uit de vakken in een beunbak werd geschept. De beunbakken werden via de sluis afgevoerd richting de binnenhaven en vandaar werden de verzamelde vakken per vrachtwagen naar de zeelocatie op het Bedrijvenpark A1 in Epse vervoerd. Hier is de baggerspecie eerst gezeefd over een vingerzeef met een maasbreedte van 9 mm, waarna de grond nog eens is gezeefd over een maaswijdte van 2 mm. Uiteindelijk werden zo honderden kratten met residu verzameld, die op kantoor werden nagespoeld en gedroogd. Hierna moesten ze handmatig worden uitgezocht.

Vooraf de anorganische materiaalcategorieën keramiek en metaal zijn sterk vertegenwoordigd. Voor keramiek geldt dat dit vrijwel altijd het geval is. De keramiekvondsten zijn over het algemeen redelijk gefragmenteerd. Hele voorwerpen zoals aangetroffen bij de waarneming in 2018 komen in het complex niet voor. Het aantal metaalvondsten en de conserveringsstaat van de metaalvondsten liggen duidelijk hoger dan bijvoorbeeld in beerputcontexten. Het aantal glasfragmenten daarentegen lijkt relatief laag zeker als we de recente vlakglasfragmenten buiten beschouwing laten. Ten dele wordt dit veroorzaakt door de relatieve zeldzaamheid van glas in deze periode maar ook de samenstelling van de afvalstromen en postdepositonele processen kunnen hierop een moeilijk te bepalen invloed hebben gehad. Ook doorgaans relatief zeldzame pijparden fragmenten zijn in behoorlijke aantal aanwezig. De beperkte aanwezigheid

van kleipijpen kent een relatie met de datering van het grootste deel van het complex die aan de periode van de kleipijp voorafgaat.

Botmateriaal, zowel slachtafval als productieafval, is in grote aantallen aangetroffen. Door de natte omstandigheden kent het bot ook een opvallend goede staat van conservering. Nauwelijks vertegenwoordigd zijn de andere organische vondstcategorieën als hout en leer. Ook hier kunnen zowel de wijze van depositie als postdepositionele processen een rol hebben gespeeld. Deze materiaalcategorieën kunnen worden verbrand en zijn daarom mogelijk niet in de IJssel gedumpt. Ook kennen deze materiaalsoorten een relatief laag soortelijk gewicht waardoor ze bij depositie in de stromend water of verspoeling van zandlagen met het water stroomafwaarts zijn afgevoerd.

Baksteenpuin en natuursteen zijn in grote hoeveelheden aanwezig waarbij het vooral om relatief kleine fragmenten gebroken puin gaat, zoals dat in vrijwel alle ophogingslagen in de binnenstad aanwezig is, en dat mogelijk overbleef nadat muren ten behoeve van hergebruik werden afgebroken waarna de hele stenen konden worden hergebruikt. Omvangrijke puinlagen die bijvoorbeeld met oorlogsschade in verband zouden kunnen worden gebracht ontbreken. Bijzondere bouwfragmenten in natuursteen zijn ook nauwelijks aanwezig.

Volgens Coomans onderscheidt het buurspraakboek een aantal afvalsoorten: Keerquaet (veegafval), steenmot (puin), mes of dreckt (mest) en het meer algemene onrenlicheit (onreinheid). De eerste twee categorieën lijken hier in ieder geval te zijn gedumpt. Voor het dumpen van de tweede groep ligt deze locatie minder voor de hand. Op de arme zandgronden rond Deventer was stadmest uit beerputten waarschijnlijk te

waardevol om zo in de IJssel te kieperen. In de late 15de eeuw wordt in het buurspraakboek nadrukkelijk benoemd dat afval in de IJssel mocht worden geworpen. In 1462 wordt benoemd dat afval alleen gedumpt mocht worden an dat gat bij den kraene. In 1475 mocht geen afval worden gestort op de Welle tussen Vispoort en Stakelretoren maar wel in de IJssel. In 1479 werd vastgelegd dat eenieder die afval wilde dumpen bij de Vispoort dit over de Wellebalken moest storten naast de Kraan en het Borgerhuusken. Mogelijk wordt met het gat naast de Krane de trap bedoeld die is afgebeeld op het stadsgezicht uit 1550 en direct tegenover de Vispoort van de Wellekade naar het water leidde, ongeveer op de plek van de onderzoekslocatie.

Uit historische en archeologische bronnen kan worden geconcludeerd dat beerputten en afvalkuilen slechts een beperkt onderdeel vormen van het totaal aan afvalcontexten. En hoewel ook huishoudelijke keramiek in grote aantallen aanwezig is, bevat de afvalcontext van de Welle bevat duidelijk ander afval dan de bekende beerputcontexten. Opvallend zijn in dat licht het relatief grote aantal metaalvondsten en het botspectrum. Het spectrum metaalvondsten vertoont overeenkomsten met vondstcomplexen op de Rielerenk en het Stadsland waar stadsafval in grote hoeveelheden op akkers terecht kwam. Opvallend zijn hier vooral de grote hoeveelheden kleine metaalvondsten die mogelijk met veegafval in verband kunnen worden gebracht. Vooral voor de Rielerenk geldt dat er een duidelijke historische link is tussen het vegen van de Brink (het belangrijkste marktplein) en de akkers rond Brinkgreve.

Naast straatafval is aan de Welle waarschijnlijk sprake van een component ambachtelijk afval. Het gaat daarbij om groter slachtafval dat

mogelijk aan slagers is toe te wijzen maar ook om aanwijzingen voor beenbewerking. Ook tussen het metaalafval zijn aanwijzingen voor productie aanwezig. Opvallend is verder dat tussen de vondsten een aantal versinterde klompen zijn aangetroffen met daarin ook kleine fragmenten metaalafval. Waarschijnlijk is dit een aanwijzing dat ook een deel van het afval verbrand werd. Het dumpen van mest in de IJssel ligt niet direct voor de hand omdat de meststoffen op de zandgronden van Oost-Nederland een zekere waarde vertegenwoordigen, maar de aan of afwezigheid kan ook moeilijk worden uitgesloten.

Samenvattend kan daarmee worden geconcludeerd dat door het gat naast de kraan waarschijnlijk een grote variëteit aan afval werd gedumpt doormiddel van emmers, manden en karrevrachten die zowel van ambachtslieden als huishoudens afkomstig konden zijn. En hoewel het onmogelijk is om op basis hiervan in detail conclusies te trekken over de materiële cultuur van een individueel huishouden of een individuele werkplaats, maakt het vondstspectrum wel heel goed duidelijk dat het traditionele beeld op basis van gesloten vondstcomplexen ook allesbehalve volledig is. De complexen zijn misschien wel goed te dateren en daarmee goed aan locaties en mensen te koppelen maar ze geven waarschijnlijk ook een te eenzijdig beeld van het leven in de middeleeuwse stad. Onderzoek naar afval uit niet gesloten contexten staat nog in de kinderschoenen, maar een systematische aanpak zou op de lange termijn het beeld van de materiële cultuur van de late middeleeuwen wel eens aanzienlijk kunnen doen kantelen. Dit project levert hieraan een bescheiden bijdrage.

Afb. 3: het baggerslib met vondstmateriaal wordt in de duwbak geladen voor verwerking aan de wal.

Vermeulen, Van Zanten & Van der Wal, 2022. Een Stroom aan Vondsten. Archeologisch onderzoek naar de baggerwerkzaamheden langs de IJsselkade (project 635). Rapportages Archeologie Deventer 67.

Nieuwe Erven op de Enk, onderzoek op de Bathmense enk fase 3

In het kader van de ontwikkeling van het gebied Bathmense Enk is in 2020 door Archeologie Deventer een opgraving (BRL SIKB 4000 v. 4.1– Protocol 4004 Opgraven Landbodems) uitgevoerd in het plangebied Bathmense Enk 3 ten behoeve van de bouw van 120 woningen. Het onderzoeksgebied was gebaseerd op de begrenzing van de vindplaatsen, zoals deze waren vastgesteld tijdens het vooronderzoek in 2016, en bestond uit een noordelijk deel en een zuidelijk deel. Het onderzoek richtte zich op het documenteren van de aanwezige archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied. Daarnaast is er aandacht besteed aan de landschappelijke ontwikkeling van het gebied. Tijdens het onderzoek is een aantal vrij liggende erven aangetroffen die verspreid lagen over de enk, alsook een middeleeuwse afvalaag en meilerkuilen.

Het noordelijke deel van het onderzoeksgebied bevatte voornamelijk

sporen die gerelateerd konden worden aan de late prehistorie en Romeinse tijd. In dit deel bevonden zich erven uit de late-bronstijd, vroege ijzertijd, vroeg-Romeinse tijd en midden-/laat-Romeinse tijd.

Het oudste erf dat tijdens dit onderzoek werd gevonden kon worden gedateerd in de late-bronstijd en bestond uit een huisplattegrond met twee spiekers. De meeste sporen en structuren in het noordelijke deel betroffen echter sporen die gedateerd konden worden in de vroege-ijzertijd en vermoedelijk gerelateerd zijn aan tenminste drie erven. Een zone met veel vroege-ijzertijd sporen, vondstmateriaal en spiekers strekt zich uit over een aanzienlijk gebied en is vermoedelijk de randzone van de nederzetting. Tenslotte werden er twee Romeinse erven met huisplattegronden opgegraven en zijn er gedurende het onderzoek verschillende opmerkelijke metaalvondsten gedaan, waaronder een rijkversierde haarnaald en houder voor een spiegel.

In het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied lag de nadruk vooral op middeleeuwse sporen en structuren. Op deze locatie bevonden zich vijf vroegmiddeleeuwse erven met bijbehorende huisplattegronden en randstructuren, waaronder een vijftal hutkommen. Er is vastgesteld dat deze locatie continu in gebruik is geweest vanaf de 6de eeuw tot in de 8ste / 9de eeuw. De begrenzing van deze nederzetting is niet gevonden, deze loopt door in zuidelijke en westelijke richting. Het betreft hier de tweede vroegmiddeleeuwse nederzetting binnen de gemeente Deventer.

Centraal in het midden van het zuidelijke deel werd tijdens het vooronderzoek al een middeleeuwse afvallaag vastgesteld, die na het huidige onderzoek gedateerd kan worden in de Merovingische periode (6de – 8ste

eeuw) en hoogstwaarschijnlijk gerelateerd is geweest aan de hier aanwezige erven.

Tot slot werden tijdens het huidige en het vooronderzoek, met name in het oostelijke deel van het plangebied, verscheidene meilerkuilen gevonden met een datering in de volle middeleeuwen. De aanwezigheid van deze meilerkuilen suggereren de aanwezigheid van een bos, dat mogelijk is ontstaan nadat de vroegmiddeleeuwse nederzetting was verlaten.

Afb. 4: Houder voor een Romeinse spiegel afkomstig uit het onderzoek.

Hattinga Verschure, M.J., I. Hermsen, E. Mittendorff, & M. van der Wal, 2022. Nieuwe Erven op de Enk. Archeologisch onderzoek in het plangebied Bathmense Enk fase 3, Bathmen (gemeente Deventer) (project 583). Rapportages Archeologie Deventer 68.

Herinrichting Keizerstraat

In het kader van de herinrichting van de Keizerstraat en de fietsenstalling Op de Keizer zijn door Archeologie Deventer de civieltechnische werkzaamheden onder archeologisch begeleiding uitgevoerd. Het betrof een opgraving (protocol 4004), variant archeologische begeleiding. Het onderzoek richtte zich op het documenteren en ex situ veiligstellen van de eventueel aanwezige archeologische resten om daarmee informatie te behouden die van belang is voor de kennisvorming over het verleden. De

onderzoeksvragen richtten zich met name op de mogelijk nog aanwezige sporen van het bolwerk De Keizer en de latere vestingwerken.

De werkzaamheden vonden hoofdzakelijk plaats in het tracé van de Keizerstraat, tussen de Geert Grotestraat en de Pikeursbaan. Ter plaatse werden de overblijfselen van het 16de eeuwse bolwerk verwacht, waarvan restanten inderdaad nog aanwezig bleken te zijn. Het meest zuidelijke deel van bovengenoemd tracé bevond zich aan de binnenzijde van het bolwerk en in dit deel konden sporen van bebouwing worden vastgesteld die aanwezig zijn geweest nadat het bolwerk zijn verdedigende functie verloren had. In het centrale deel bevonden zich hoofdzakelijk sporen die in verband konden worden gebracht met het daadwerkelijke bolwerk, zoals opgeworpen zandlagen ten behoeve van het wallichaam. Tenslotte werden in het noordelijke deel vooral sporen aangetroffen die gerelateerd zijn aan de sloop van het bolwerk in de 19de eeuw.

Ingrepen ten westen, noorden en oosten van bovengenoemd tracé waren van een kleinere omvang en leverden slechts resultaten van beperkte archeologische informatiewaarde op. De ingrepen waren dusdanig ondiep of gesitueerd dat in de meeste gevallen geen (intacte) archeologische resten konden worden waargenomen. De twee uitzonderingen hierop vormden een restant muurwerk in een sleuf Op de Keizer die mogelijk onderdeel is geweest van een kademuur langs de vestinggracht en twee restanten van een 19de eeuwse bruggenhoofd in het noordelijke deel van het onderzoeksgebied.

[afb 5: Documentatie van muurwerk in de riolsleuf door de Keizerstraat.]

Hattinga Verschure, M.J. & B. Vermeulen, 2022. Basisrapportage opgraving: Herinrichting Keizerstraat, Deventer (project 676). Rapportages Archeologie Deventer 71.

Proefsleuvenonderzoek Geertruidentuin

In april 2021 is door Archeologie Deventer een inventariserend onderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P BRL-4000- protocol 4003) uitgevoerd in het plangebied Geertruidentuin te Deventer. Het onderzoek richtte zich op het toetsen van de archeologische verwachting voor het onderzoeksgebied door het documenteren en waarderen van de eventueel aanwezige archeologische waarden. Daarnaast is er aandacht besteed aan de landschappelijke ontwikkeling van het gebied.

De natuurlijke ondergrond in het plangebied bestaat uit matig fijn, matig siltig eolisch zand, dat als dekzand kan worden geïnterpreteerd. De top van dit dekzand varieert van 5,40 m + NAP op het laagste punt (zuidoosten van het onderzoeksgebied) tot ca. 5,90 m á 6,20 m + NAP op de hoogste delen in het westen en noorden van het onderzoeksgebied. Daarmee is sprake van een ligging op een dekzandduin, met een bescheiden reliëf

Op dit duin zijn verspreid over het onderzoeksgebied enkele archeologische sporen aangetroffen, waarvan een deel (zes kuilen) in de (late) prehistorie kunnen worden

gedateerd. Omdat vondstmateriaal ofwel ontbreekt, ofwel dermate fragmentarisch is, kunnen de sporen niet nauwkeurig worden gedateerd. Twee haardkuilen kunnen dateren van het mesolithicum tot in de vroege bronstijd. Uit de late middeleeuwen of nieuwe tijd is een drietal greppels aangetroffen, die mogelijk zijn aangelegd als bermgreppels langs de veldweg (de Enkweg) die tot in de 19de eeuw door het onderzoeksgebied gelopen heeft. Het jongste spoor betreft een afvalkuil gevuld met afval (glazen flessen) uit de 19de of vroege 20ste eeuw. Mogelijk is deze kuil te relateren aan (de bouw van) de eerste bebouwing in het gebied in het begin van de jaren '30 van de 20ste eeuw

Bovengenoemde sporen zijn tezamen gedefinieerd als één vindplaats. Als gevolg van recente bodemingrepen, met name de bouw van het ziekenhuiscomplex, is deze vindplaats binnen het onderzoeksgebied echter grotendeels verstoord. Zowel op de fysieke staat als op inhoudelijke kwaliteit is de vindplaats daarom als laag gewaardeerd, en daarmee als niet behoudenswaardig te beoordelen. De kans wordt relatief klein geacht dat binnen de niet onderzochte delen van het onderzoeksgebied nog waardevolle archeologische resten aanwezig zijn.

Afb. 6 Overzicht van het onderzoeksterrein Geertruidentuin.

Mittendorff, E.S., 2022. *Basisrapportage IVO-P Geertruidentuin Deventer (project 689). Rapportages Archeologie Deventer 73.*

Jaarverslag Archeologie Zutphen

Archeologisch onderzoek in de gemeente Zutphen in 2022 door Bert Fermin

Ook in 2022 is er weer veel werk verricht door de archeologen, studenten en vrijwilligers van team archeologie van de gemeente Zutphen. Een aantal ervan zijn AWN-ers van onze afdeling 18. Voorbeelden van dat werk zijn opgravingen, uitwerking van onderzoek, beleidsuitvoering, publieksbereik, deponering, vondstverwerking en restauratie. Bij veel van dit soort zaken zijn vrijwilligers betrokken. Op het moment is bijvoorbeeld (alweer een paar maanden) een grote groep vrijwilligers bezig om een groot vondstcomplex uit het begin van de 17e eeuw in elkaar te puzzelen. De inhoud van honderden stuks keramiek en glas zat in een middeleeuwse waterput aan de **Overwelling (1)** (nu C&A) en is al in 1985 opgegraven, maar was nog nooit echt onderzocht.

1: Vrijwilligers en studenten puzzelen aardewerk uit de beerput van de Overwelling.

De put en zijn inventaris is toe te schrijven aan het Ruytershof, een armenhof dat daar van 1571 tot 1897 was gevestigd. De beschrijving van de keramiek wordt –eveneens op vrijwillige basis- nu aangepakt door afgestudeerd archeologe Maureen Brouwer. Overigens heeft het team Zutphen ook onderzoek verricht in Doesburg, Bronckhorst en Didam, maar dit valt buiten AWN-afdeling 18.

Publieksbereik werd in 2022 op velerlei manieren aangepakt, maar het meest opvallend was toch wel de publieksopgraving op het **Spanjaardsveld** (2-4).

2: Kazemat op het Spanjaardsveld.

3. Reconstructie door Tijdlab van het rondeel vooraf. Dankzij de publieksopgraving kan deze reconstructie verder ingevuld en gecorrigeerd worden.

Dit veld ligt op een groot 17e-eeuws bastion, maar vrij onbekend is- of was tot nu toe- dat in het midden daarvan nog de resten liggen van een groot 16e-eeuws rondeel: het Duc d'Alva's Gat. Met behulp van archeologen, studenten, vrijwilligers en meer dan 300 nieuwsgierige burgers werd het grootste deel van de fundamenteën van dit rondeel blootgelegd. In de stromende regen, het leek niemand te deren.

4. Menselijke schedelkap bij de Spanjaardspoort: een slachtoffer van de strijd in 1572?

Dit leverde behalve veel enthousiasme voor de Zutphense geschiedenis door de betrokkenen ook veel nieuwe informatie op. Het rondeel was een barbacane (gefortificeerd bruggenhoofd). De verdediging bij de Nieuwstadspoort waar hij deel van uitmaakte bestond uit een forse middeleeuwse stadspoort, twee vleugelmuren over de gracht die uitkwamen op een tweede middeleeuwse poort (de Spanjaardspoort) vervolgens het enorme rondeel dat nu is onderzocht en vervolgens nog twee watermolens en nog een poort (brughuis) en een fors hekwerk. En liefst drie grachten. De belangrijkste ontdekking was één van de geschutskelders, die, afgezien van het afgetopte gewelf, nog helemaal intact bleek te zijn. Er waren vijf nissen: twee met openingen voor veldslangen (kleine kanonnen) en haakbussen en drie voor opslag (kruit?). Bovendien werden er trachieten consoles gevonden. Deze maakten deel uit van de mezenkouw die langs het hele vestingwerk liep. We kenden ze al van een tekening van Thomas Wittenroos, maar nu was er bewijs. Een andere waarneming was de spleet bij de

poort waarin een valhek (portcullis) kon worden neergelaten. Het rondeel werd gebouwd tussen 1532 en 1536 en speelde een belangrijke rol bij de inname van Zutphen door de Spanjaarden in 1572. Veel effect had het imposante conglomeraat van poorten echter niet. De Spanjaarden gingen erlangs, over de bevroren grachten, de contrescarpwal en door de stadsmuur.

Een ander groot project was de opgraving op het voormalige **Jeugdgevangenissterrein** (5-6). Dit leverde nogal uiteen liggende resultaten op. Er kwam een grote vuursteencluster tevoorschijn met klingen van de Ahrensburgcultuur: de laatste rendierjagers in het laatste stukje van het Pleistoceen, zo'n 12.500 jaar geleden.

5: Klingen van de Ahrensburgcultuur op het Jeugdgevangenissterrein.

De klingen zijn waarschijnlijk afkomstig uit Schleswig of Zuid-Jutland. Uit gebruikssporenanalyse is gebleken dat ze gebruikt zijn voor het slachten van dieren en dat er ook houtachtige materiaal mee is bewerkt. Op één stuk zat een druppeltje teer. De vondst is het oudste bewijs van menselijke activiteiten in de gemeente Zutphen tot nu toe.

6: Brilmontuur van rond 1700 (met gereconstrueerde brillenglazen en detail). Het is één van de vele metaalvondsten die detectorvrijwilligers er deden.

Heel interessant was ook een houtskoolrijke kuil uit het midden-neolithicum (14-C-gedateerd 4440 +/-35 BP). In de kuil bevond zich verder alleen een bladspits met afgebroken puntje. Werd hier een hert of ander groot dier bereid dat met de betreffende pijl was geschoten? Interessant was dat in de podzolbodem in de laagte er vlak naast ook brokjes houtskool werden gevonden, met nagenoeg dezelfde datering. Stratigrafisch bevindt dit fenomeen zich dus onder de eerste akkerlaag. Tot nu toe zijn in en rond Zutphen nog steeds géén aanwijzingen gevonden dat er vóór het einde van het late neolithicum / vroege bronstijd permanent werd gewoond en geboerd. Het lijkt erop dat de bossen in ons gebied vanaf een locatie iets verder weg werden geëxploiteerd door boeren die er hun hout vandaan haalden en er op wild joegen (en dat ter plekke consumeerden). Voor beide activiteiten werden al eerder aanwijzingen gevonden. Voor boeren geen enkele.

Vanaf de vroege ijzertijd werd er met zekerheid wél geboerd op het terrein. Er zijn talloze scherven en stukken maalsteen uit deze periode gevonden, alsmede twee bijgebouwtjes en een grote afvalkuil. De sporen van de bijbehorende boerderij zijn verdwenen door de 19e-eeuwse bouwput van de oude jeugdgevangenis. Bij een eerder opgraving op de sportvelden van de betreffende gevangenis werden eerder ook al twee ijzertijderven gevonden, daar wel met boerderijen. Dit beeld past goed in het beeld dat zich de laatste jaren vormt van de vroege

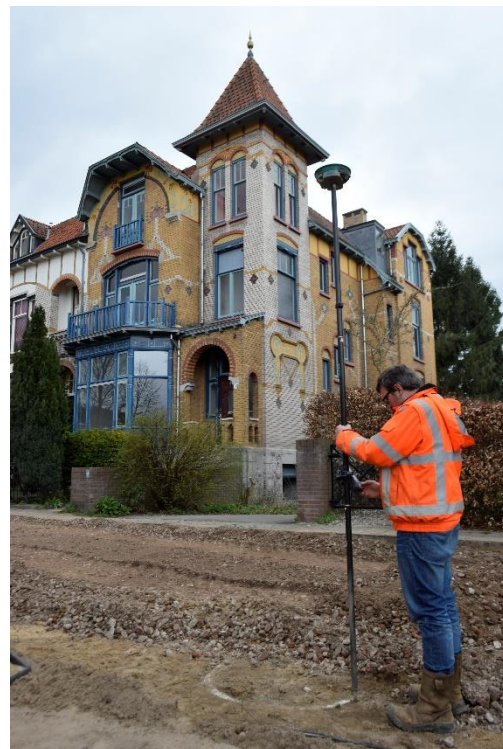
ijzertijd in Zutphen: op werkelijk ieder klein zandbultje is een erf uit deze periode te vinden. Het platteland moet in de vroege ijzertijd minstens zo druk bevolkt zijn geweest als in de late middeleeuwen (alleen ontbraken natuurlijk de dichtbevolkte steden).

In de late middeleeuwen ligt er dus ook geen enkel erf op het terrein, maar wel werd er aardewerk (en dus beakkering) aangetroffen uit de gehele middeleeuwse periode. Het terrein bleef eeuwenlang als akkerland in gebruik tot er eind 18e eeuw een serie lunetten (vestingwerken) werd gebouwd. Hiervan werden twee fases aan palen gevonden, keurig strak in het gelid en prima te koppelen aan het kaartmateriaal uit deze periode. Niet op kaartmateriaal te vinden was een waterkeldertje dat precies in de punt van een zo'n lunette werd aangetroffen. De grachten van deze lunette bestaan overigens nog en het plangebied voor woningbouw heet dan ook 'Lunette-Eiland'.

Een ander groot (en langlopend) project waaraan gewerkt is, is de herinrichting van de **Deventerweg** (7-9) (grotendeels al beschreven in de vorige Hunnepers). Oorspronkelijk zou dit een zeer lange, brede en diepe sleuf worden met veel mogelijkheden voor inzicht in de vroegere perioden (in de noordkant van het tracé werden eerder aanwijzingen voor bewoning uit onder meer de vroege ijzertijd en de vroege middeleeuwen gevonden). Het liep echter anders. Er werd een granaat uit de Tweede Wereldoorlog gevonden, en de ondergrond bleek door oude wegverhardingen stevig genoeg om overheen te straten zonder alles af te graven (wat door een streng OOO-protocol ineens een stuk duurder zou worden).

Die oude wegverhardingen bleken trouwens ook interessant: zo werden bijvoorbeeld de afdrukken van de bielzen van de paardentram naar Gorssel teruggevonden. Er waren inmiddels ook schuttersputten ontdekt, en zo kreeg het project grotendeels een Tweede Wereldoorlog-focus in plaats van een pre- en

protohistorische focus. Allemaal onder OOO-regime. OOO staat overigens voor Opsporing Ontplofbare Oorlogsresten. Aan beide zijden van de weg bevond zich achter iedere boom een Duitse schuttersput, zo'n 80 in totaal. Vele honderden werden er in Zutphen gegraven. Zutphen was tot 'Festung' verklaard. Niet verwonderlijk dus dat er flink werd gevochten in de begindagen van april 1945. Dat leverde een enorme schade op langs de Deventerweg. Toen de Duitsers op 7 april zich in de binnenstad terugtrokken, was de straat bevrijd. De schuttersputten kregen een nieuwe functie: de bewoners van de chique Jugendstilhuizen vulden ze met kapot vensterglas, kapotte dakpannen en kapot huisraad. En Duitse helmen, militaire uitrustingsstukken en munitieartikelen. En zo werden de schuttersputten naast een bron voor het verloop van de gevechtshandelingen ware "Fundgruben" voor huisinventarissen van chique huizen uit de jaren dertig-veertig.

7: Villa de Witte Toren aan de Deventerweg tijdens het onderzoek.

8. Een cachepot van plateel uit een van de schuttersputten langs de Deventerweg.

9: Een midden-19e-eeuwse zinken klok met resten van verguldsel uit een schuttersput langs de Deventerweg. De figuren stellen Amerika en Europa voor.

Onder de vondsten waren bijvoorbeeld opvallend veel vazen, kristallen bokalen, Art Decosieraden en zelfs een protserige vergulde empire-klok met allegorische voorstellingen van Amerika en Europa erop. Maar ook hele gewone alledaagse dingen zoals jampotjes ,

bierflessen en een stuk zeep. Het aardige is dat (mede door de dakpannen) elke schuttersput aan een huis en dus aan een gezin te koppelen is. Zo zijn er uit een huis waar ooit een Joods koppel woonde een kan en een zilveren speldje afkomstig, die blijk geven van een grote Oranje-liefde. In 1944 werd het stel, na te zijn ondergedoken, op respectievelijk 71 en 63 jarige leeftijd vermoord in Auschwitz.

Het project **Warnsveld-riolen** liep ook nog door in 2022, maar is in de vorige Hunnepers al uitgebreid beschreven.

Kleinere projecten waren er ook. Op het middeleeuwse pleintje **Schupstoel** (10) werden in het kader van de herinrichting boringen gezet die het verloop toonden van de 12e-eeuwse stadsgracht aldaar. De gracht werd in de 13e-eeuw alweer gedempt nadat de stad werd uitgebreid. Dat gebeurde grotendeels met stadsmest. Het resultaat is onder meer een gigantische hoeveelheid leersnippers en delen van schoenen en dergelijke. De schoenmaker kan niet ver weg geweest zijn. De oude waterput op het plein, in 1975 al eens gevonden, werd opgeknapt en in de inrichting van het plein opgenomen. De put wordt in de 15e eeuw al genoemd.

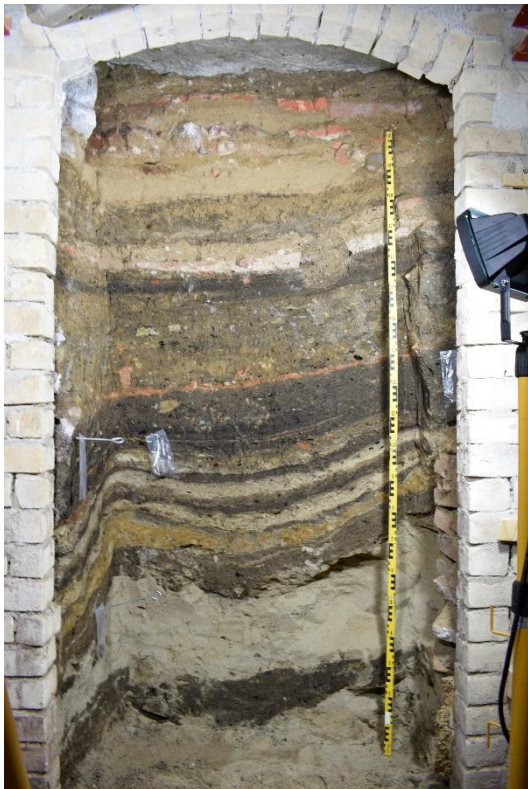
10. Zweeds textiellood van de Schupstoel, mogelijk uit Norrköping

Aan **de Fanny Blankers-Koenweg** werd, achter de Hanzehof, een sleuf onderzocht. Hier bleek nog een mooie stukje intacte archeologie aanwezig te zijn: een dwarsdoorsnede door

een van de vroeg 18e-eeuwse lunetten van Menno van Coehoorn.

In de **Kreynckstraat** werd een klein verkennend onderzoek verricht in een kelder. De eigenaar wilde de kelder verdiepen. Middels enkele proefsleufjes werd echter vastgesteld dat a: de dragende muren van gebouw helemaal niet diep genoeg reikten en dus allemaal ondermetseld zouden moeten worden en b: de middeleeuwse archeologie direct onder de tegelvloer begon en een dure dus opgraving verplicht zou zijn. De eigenaar heeft maar van het plan afgezien.

Ook in **de Barlheze** (11) werd een mini-opgraving verricht. Of beter gezegd: er werd een profiel gedocumenteerd dat ooit illegaal was uitgegraven in een kelder. Er bleek twee meter intacte 13e-eeuwse stratigrafie voor het oprapen te liggen.

11: Stratigrafie uit de 13e eeuw in een kelder aan de Barlheze

In 2022 werd ook een schat aangekocht die in 1985 tijdens het stofzuigen (!) was gevonden in een huis aan **de Laarstraat** (12-13). De schat zat verstopt achter een losse baksteen in de topgevel aan de achterkant van het huis tot hij in de stofzuigerslang terecht kwam (de eigenaar wilde het gat schoonzuigen en daarna dichtmetselen). Deze schat is in 2022 onderzocht en gepubliceerd. Het gaat om 254 zilveren en 15 koperen munten. De grootste munten zijn ducatonen en halve ducatonen van Brabant, maar het grootste deel betreft klein courant geld. De meest voorkomende zijn schellingen en dubbele en enkele stuivers. Vooral de oververtegenwoordiging van munten uit Overijssel is opvallend. Op één oudere munt na (1560) komen de munten uit de periode 1591-1660. De eigenaar was stadsboer Jan Bettinck. Uit historisch onderzoek weten we dat Jan in 1666 overleed aan de pest. Zijn vrouw Gerretgen overleefde de pestepidemie en hertrouwde en kreeg met haar nieuwe man nog drie kinderen. Kennelijk heeft Jan zijn vrouw nooit verteld over zijn geheime geldvoorraad.....

12: De 17e-eeuwse muntschat van de Laarstraat.

13: De verstopphek van de muntschat na verwijdering van een loszittende steen.

Tot slot kan nog gemeld worden dat de rapportage van het zeer omvangrijke opgravingsproject Halvemaanstraat in 2022 afgerond is. In wat de dikste archeologische rapportage (ZAP) uit de Zutphense geschiedenis is geworden, kunt u onder meer lezen over begravingen in de bronstijd en bewoning uit de ijzertijd. Over een erf uit de Romeinse tijd waarvan de eigenaar blijkens een zegeldoosje kon lezen en schrijven en zijn documenten achter slot en grendel bewaarde. Maar vooral over de laatmiddeleeuwse en jongere stadsontwikkeling. Over een middeleeuwse tiendschuur met visvijvers die bij het kapittel van Sint Walburgis hoorde, van de eerste bebouwing tot aan rijen arbeiderswoningen met kleine bedsteden die samen een waterput en een poeptonnetje deelden. En over een stadsboerderijtje waarvan de dieren gevoed werden met afval van de brandewijnstokerij ernaast en die geslacht werden door de slager die ook in de straat woonde. En over de plek waar – wellicht- Ludwig van Beethoven het levenslicht zag....

Zutphense Archeologische Publicaties 2022

ZAP149 Jos van Daltsen & Bert Fermin 2022: **Herberg het Harenberg**. Archeologische begeleiding onder protocol opgraven (protocol 4004) bij Bronsbergen 28a in Zutphen.

ZAP 150 Jos van Daltsen, Bert Fermin, Diederik Rijs, Jeroen Krijnen, Michel Groothedde, Jan van Oostveen, Ria de Oude-de Wolf, Herman Vrielink en Annemieke Lugtigheid 2022: **De Halvemaanstraat**. Archeologisch, archivalisch en bouwhistorisch onderzoek naar de ontwikkeling van de percelen langs de Halvemaanstraat en de Melatensteeg in de wijk Polsbroek in Zutphen.

ZAP 151 Bert Fermin & Arjan den Braven 2022: **Archeologie van de Mars (3)**. Opgraving aan de Bolwerksweg in Zutphen.

ZAP 152 Bert Fermin 2022: **De Schupstoel op de schop**. Archeologische opgraving op het plein Schupstoel in Zutphen.

ZAP 153 Arjan den Braven en Jos van Daltsen 2022: **Het spoor bijster?** Archeologische waarneming bij het Statenbolwerk van het oude spoorwegemplacement in Zutphen.

ZAP 154 Michel Groothedde en Bert Fermin 2022: **Waar de Straethamer uithangt**. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek in Kreyneckstraat 3 te Zutphen.

ZAP 155 Bert Fermin, Jos van Daltsen, Diederik Rijs en Arjan den Braven 2022: **De nieuwe Deventerweg**. Opgraving en archeologische begeleiding van de herinrichting van de Deventerweg in Zutphen.

ZAP 156 Bert Fermin, Hans Peeters, Pir Hoebe en Annemieke Verbaas, 2022: **12.000 Jaar geschiedenis op het Lunette-eiland**. Archeologisch onderzoek op het voormalige Jeugdgevangenisterrein in Zutphen.

ZAP 157 Bert Fermin 2022: **Archeologische waarneming lunette Fanny Blankers Koenweg**.

ZAP 158 Michel Groothedde, Bert Fermin & Diederik Rijs, 2023: **Een schat op zolder**. De 17e-eeuwse muntvondst in Laarstraat 83 te Zutphen

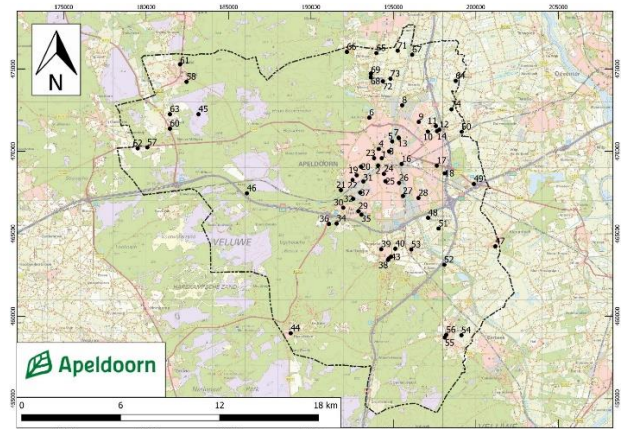
ZAP159 Bert Fermin, Michel Groothedde, Constant Willems & Dineke van Krimpen 2023: **Duc d'Alba's Gat**. Archeologische onderzoek aan een 16e-eeuws rondeel op het Spanjaardsveld in Zutphen.

Jaarverslag Archeologie Apeldoorn

Guido Spanjaard. Afbeeldingen: Gemeente Apeldoorn, tenzij anders vermeld

Overzicht

In totaal zijn er in 2022 in de gemeente Apeldoorn 74 onderzoeken aangemeld.¹ Dit jaar zijn 6 opzichzelfstaande bureauonderzoeken uitgevoerd (8%). In totaal zijn er 37 bureauonderzoeken gecombineerd met een booronderzoeken uitgevoerd (50%), hebben er losstaande 8 booronderzoeken (11%) plaatsgevonden, zijn er geen waarnemingen verricht als onderdeel van de archeologische brandweerklussen en hebben er 10 archeologische begeleidingen (14%) plaatsgevonden. Er zijn verder 13 proefsleuvenonderzoeken uitgevoerd (18%) en geen opgravingen.

Afbeelding: Archeologisch onderzoek in de gemeente Apeldoorn in 2022 (totaal 74 uitgevoerde onderzoeken).

Van al het onderzoek dat is uitgevoerd in 2022 bestond 31% uit gravend onderzoek.² Dit percentage ligt iets hogere dan in de jaren 2020 en 2021 (beide 25%), en komt goed overeen met de jaren daarvoor, toen die

¹ In de landelijke archeologische database zijn 99 onderzoeken aangemeld. Een deel van de onderzoeken bestaat uit bureauonderzoek dat in combinatie met een booronderzoek is uitgevoerd. Een deel van deze onderzoeken is wel afzonderlijk in de database opgenomen. Verder zijn geen archeologische

waarnemingen verricht, terwijl het overkoepelende project wel aangemeld is in ARCHIS.

² Onder gravende onderzoeken vallen proefsleuvenonderzoeken, waarnemingen, archeologische begeleidingen en opgravingen.

verhouding lag richting éénderde gravend en tweederde niet-gravend onderzoek.

Van 23 van de 50 aangemelde bureau- en/of booronderzoeken in 2022 is nog geen selectiebesluit genomen. Dit gaat voornamelijk om onderzoeken die in de laatste maanden van 2022 zijn uitgevoerd maar ook een aantal onderzoeken eerder uit 2022 die nog niet ter beoordeling aan het bevoegd gezag zijn voorgelegd. Van de 27 bureau- en/of booronderzoeken waarvan een selectiebesluit is opgesteld was bij 8 (30%) van de onderzoeken geen vervolgonderzoek noodzakelijk. In het geval van 3 onderzoeken (11%) is besloten om een booronderzoek uit te voeren en na 15 onderzoeken (56%) was een proefsleuvenonderzoek nodig. Op 1 locatie konden eventueel aanwezige archeologische resten *in situ* worden behouden.

Van de 13 proefsleuvenonderzoeken is er van 1 proefsleuvenonderzoek nog geen selectiebesluit bekend. Van de 12 proefsleuvenonderzoeken waarvan selectiebesluiten zijn opgesteld was na 9 proefsleuven (69%) geen vervolgonderzoek nodig. Na 2 van de proefsleuvenonderzoeken (15%) is besloten dat er een opgraving noodzakelijk is. Na 1 proefsleuvenonderzoek (8%) was geen vervolgonderzoek noodzakelijk

omdat de archeologische resten *in situ* behouden bleven.

Selectiebesluiten uit proefsleuvenonderzoek	Aantal	Verhouding
Geen vervolg ²	9	69%
Opgraven	2	15%
Behoud <i>in situ</i> ³	1	8%

³ Naast een selectiebesluit tot een vervolgonderzoek komt vaak een deel van het terrein in aanmerking voor behoud in

Tabel: Selectiebesluiten uit de proefsleuvenonderzoeken.

4 Kerklaan 33 (Apeldoorn-Noord)

Bij Kerklaan 33 werd een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd van één sleuf van 10 bij 4 meter. De aanleiding van het onderzoek was het voornemen om aanbouw te realiseren achter Kerklaan 33. Uit een eerder onderzoek kwam naar voren dat er een middelhoge verwachting was voor jager-verzamelaars en voor de perioden Neolithicum tot en met IJzertijd.

De bodemopbouw bleek behoorlijk verstoord door verschillende grote vergravingen. Alleen in het zuidoostelijke kwart van het gebied was nog een oude akkerlaag aanwezig, met daaronder een intact archeologisch spoorniveau. Vanwege de vlekkeligheid van de top van de C-horizont is het vlak iets dieper aangelegd. Op dit niveau kwam een bakstenen zinkput uit eind 19e/begin 20ste eeuw tevoorschijn.

Er werden verder geen archeologische vondsten gedaan. Het gebied werd vrijgegeven voor de realisatie van de aanbouw.

situ. Het feitelijk aandeel van *in situ* behoud is hiermee dus niet volledig gegeven.

Afbeelding 4-1: de aangelegde werkput met daarin de bakstenen zinkput. Op de achtergrond, in de hoek van de werkput, is een restant van de bruine oude akkerlaag in het profiel te herkennen. Verder zijn verschillende recente bodemverstoringen zichtbaar in de top van het profiel.

9 Operettestraat (Apeldoorn-Noordoost)

Vanwege een geplande ontwikkeling voor nieuwe woningen werd in 2021 door Laagland Archeologie een archeologisch bureau- en booronderzoek uitgevoerd. Op basis van dit onderzoek werd geconcludeerd dat de bodem tot in de C-horizont was verstoord en de archeologische verwachting in het gebied naar een lage verwachting bijgesteld kon worden. Toch achtte de gemeente Apeldoorn de archeologisch-wetenschappelijke waarde van eventuele resten van diepere grondsporen van archeologisch belang. Nader onderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek werd daarom noodzakelijk geacht.

Op 19 april 2022 werd door Laagland Archeologie het proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Het onderzoek had tot doel om de verwachtingswaarde te toetsen en een eventueel aanwezige vindplaats aan te tonen en te waarderen. Tijdens het onderzoek werden zes sporen aangetroffen: twee kuilen,

twee paalkuilen, een greppel en een verstoring. De aangetroffen paalsporen bevatten betonresten en bleken van een gesloopte kas afkomstig te zijn.

Naast twee fragmenten van bloempotten uit recente tijd (1850-2000) werden geen andere vondsten aangetroffen. Daarom werd geadviseerd de archeologische waarde van het plangebied naar een lage verwachtingswaarde bij te stellen. Het terrein is vrijgegeven voor de geplande ontwikkeling.

Afbeelding 9-1: één van de aangelegde werkputten. Het aangelegde vlak heeft een rijke kleurschakering. Deze gevlektheid is veroorzaakt door natuurlijke processen, waaronder bioturbatie en fluctuerende grondwaterstanden.

17 Groot Schuylenburg (Apeldoorn-Oost)

Op de locatie Groot Schuylenburg is een archeologische begeleiding van de renovatie en uitbreiding van de bestaande monumentale bebouwing uitgevoerd. Uit eerder uitgevoerd archeologisch bureau- en booronderzoek is gebleken dat geen intacte vindplaatsen ouder dan de 20e eeuw meer worden verwacht. Wel zouden bij de geplande werkzaamheden resten verloren kunnen gaan die verband houden met het gebruik als Joods-psychiatrische inrichting en de Tweede Wereldoorlog. Met name de ontruiming van het complex door de Duitse bezetter in de nacht van 21 op 22 januari 1943 is een belangrijk onderdeel van de geschiedenis van Apeldoorn. Vondstmateriaal (en ook sporen)

uit deze periode kan een bijdrage leveren aan dit verhaal.

De resultaten van het onderzoek worden ten tijde van schrijven nader uitgewerkt. Meer informatie over de geschiedenis van het terrein is te vinden op de website van Herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch.

Afbeelding 17-1: één van de ontgraven bouwputten (links op de foto) voor de uitbreiding van de bestaande bebouwing

20 Schapendoesweg 2 (Apeldoorn-West)

Vanwege een geplande uitbreiding van het Albert Heijn-filiaal vlakbij het Sprengenpark, en de herinrichting van de situatie rondom de supermarkt, werd door Greenhouse Advies een archeologisch onderzoek uitgevoerd. Omdat de terreinen voorafgaand aan de ontwikkeling niet beschikbaar waren voor archeologisch onderzoek, is een archeologische begeleiding van de civieltechnische graafwerkzaamheden uitgevoerd. Er werd gekozen voor een opgraving, omdat de civiele werkzaamheden direct na het onderzoek zouden plaatsvinden. Twee deelgebieden werden bij het onderzoek aangewezen, aangezien daar de bodem geroerd zal worden. Het veldwerk werd in

twee deelgebieden uitgevoerd, op 18 mei en 21 en 22 juli 2022.

In totaal zijn tijdens het veldwerk 29 grondsporen gedocumenteerd. Het betreft twintig paalkuilen, twee kuilen, drie wandgreppels, drie andersoortige greppels en één cluster van ploegsporen. In deze sporen waren drie structuren te herkennen. Structuur 1 en 3 lijken op een huisplattegrond, structuur 2 was slecht geconserveerd waardoor de aard lastiger te bepalen was. De datering moest nog bepaald worden op moment van schrijven, door middel van specialistisch onderzoek tijdens de nadere uitwerking.

In totaal zijn 82 vondsten verzameld, verdeeld over negen vondstnummers. Het merendeel van de vondsten bestond uit slakken, waardoor een link werd gelegd met ijzerwinning/-bewerking waarvoor bij eerder onderzoek in de omgeving van het plangebied ook al aanwijzingen werden aangetroffen. Ook werden 16 stuks aardewerk en 3 stuks bouwkeraamiek (huttenleem) verzameld tijdens het veldwerk. Tussen het aardewerk bevond zich onder meer Pingsdorf-aardewerk, daterend uit de periode 900-1300 n. Chr. Er werden houtskoolmonsters afgenomen om de exacte datering van de plek te bepalen.

Afbeelding 20-1: overzicht van de sporen en structuren in deelgebied noord, afkomstig uit het evaluatierapport (bron: Greenhouse Advies).

Afbeelding 20-2: foto van coupes door sporen in deelgebied noord (bron: Greenhouse Advies).

Alle sporen en vondsten worden op moment van schrijven nog bestudeerd. Meer informatie zal beschikbaar zijn na de volledige uitwerking van het onderzoek.

25 Talingweg 43 (Apeldoorn-Zuid)

Begin 2022 werd aan de Talingweg 43 door Vuhbs een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. De aanleiding was een benodigde omgevingsvergunning voor de bouw van een winkelpand.

Er werden drie proefsleuven aangelegd ter plaats van de geplande nieuwbouw. In de sleuven werd een antropogeen eerddek aangetroffen die redelijk geleidelijk overging in de C-horizont. Hoewel er diverse 20e-eeuwse verstoringen aanwezig waren was de top van de C-horizont grotendeels intact. Tijdens het onderzoek zijn geen archeologische sporen of vondsten aangetroffen. Geadviseerd werd niet door te starten naar een opgraving.

Afbeelding 25-1: het bodemprofiel in proefsleuf 1. Op de foto is te zien dat het vlak onderin de werkput aangelegd is in de gele top van de C-horizont. Daarboven is een geleidelijke overgang naar de bruine basis van het akkerpakket zichtbaar. De top van het bodemprofiel is verstoord.

29 Krusing Bogaardslaan – Molecatenlaan (Apeldoorn-Zuidwest)

In Ugchelen, op de hoek van de Bogaardslaan en de Molecatenlaan, bestond het voornemen om een aantal panden te slopen en de supermarkt te verbouwen. Voor de sloop zullen ondergronds de funderingen worden verwijderd waarna voor de nieuwbouw graafwerkzaamheden tot circa 1,5 m -Mv zullen plaatsvinden. Omdat in het plangebied sprake was van een hoge archeologische verwachting, was een archeologisch onderzoek noodzakelijk.

In februari 2022 heeft Transect b.v. een archeologisch proefsleuvenonderzoek, variant archeologische begeleiding, uitgevoerd. De ondergrondse sloopwerkzaamheden werden archeologisch begeleid. Bij het proefsleuvenonderzoek werden twee werkputten aangelegd. Daarbij werden drie vondsten gedaan, bestaande uit een fragment keramisch bouwmetaal, een fragment keramiek en een stukje natuursteen. Ze dateren waarschijnlijk uit de Nieuwe Tijd.

De hoge verwachting op archeologische resten bleef helaas uit. Bij het proefsleuvenonderzoek werd de archeologische verwachting bijgesteld naar

laag. Het plangebied werd vrijgegeven voor de toekomstige ontwikkelingen.

Afbeelding 29-1: één van de aangelegde proefsleuven. In het vlak zijn duidelijk enkele recente bodemverstoringen te herkennen (bron: Transect b.v.).

30 Brouwersmolenweg 390 (Apeldoorn-Zuidwest)

Aan de Brouwersmolenweg 390 in Ugchelen werd een perceel opgesplitst voor de nieuwbouw van twee woningen. Daarnaast had de opdrachtgever plannen om in de toekomst ook nog een schuur te bouwen aan de noordoostzijde van het plangebied. Omdat het perceel in een gebied lag met een middelhoge tot hoge archeologische verwachting, was uitvoering van archeologisch onderzoek noodzakelijk.

Op 9 maart 2022 heeft Lycens BV daarom een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. In deze proefsleuven werden geen noemenswaardige sporen gevonden. Qua vondsten werden alleen wat keramiekfragmenten gevonden, voornamelijk gerelateerd aan de huidige bebouwing binnen het plangebied. De fysieke kwaliteit werd als matig bevonden. Lycens

adviseerde daarom om het gebied vrij te geven voor de nieuwe bebouwing.

Afbeelding 30-1: rechthoekige recente paalkuil en een vagere, ovale paalkuil waarvan de exacte aard en ouderdom onbekend is gebleven (bron: Lycens BV).

34 Ugchelse Beek Zuid (Apeldoorn-Zuidwest)

Vanwege de herinrichting van de loop van de Ugchelse Beek Zuid is door Econsultancy een archeologisch proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Ter plaatse van een nieuw aan te leggen vistrap werden vier proefsleuven gegraven. De bodemopbouw in werkputten 1 en 2 bestond aan de top uit een circa 45 – 60 cm dikke verstoorde laag met veel puinfragmenten. Onder deze laag bevindt zich direct de C-horizont. In werkputten 3 en 4 bevond zich onder de verstoorde laag een dunne B-horizont (10 cm dik), met daaronder een BC-horizont (10 cm dik). De C-horizont bevindt zich op 45-70 cm -mv. In de proefsleuven zijn geen archeologische vondsten of sporen aangetroffen.

Op de locatie van een nieuw aan te leggen parkeerplaats (Keienbergweg) zijn drie proefputten van 1x1 m aangelegd. Aan de top van proefput 5 bevindt zich een donkerbruin humeuze laag (bosbodem) van 50 cm dik met daaronder direct de C-horizont. De opbouw hier is tot in de C-horizont sterk doorworteld. In de proefputten 6 en 7 bevindt zich onder de Ap-horizont (laag met puin) vanaf 70 cm -mv een intacte E-horizont , B-horizont (op 80 cm - mv / 31,5m +NAP), een BC-horizont (op 100 cm -mv / 31,3m +NAP) met aan de basis de C-

horizont. In de proefputten zijn geen archeologische waarden waargenomen, maar op basis van de beperkte omvang van het onderzoek kunnen deze ook niet worden uitgesloten. Gezien de relatief diepe ligging kunnen eventueel aanwezige archeologische resten echter in situ behouden blijven.

Afbeelding 34-1: aanleg van één van proefsleuven ter plaatse van de nieuw te realiseren vistrap.

36 Van Golsteinlaan 12 (Apeldoorn-Zuidwest)

De woning aan de Van Golsteinlaan 12 in Ugchelen zou worden gesloopt om plaats te maken voor een nieuwe woning. Bij het vooronderzoek is vastgesteld dat er gedeeltelijk nog een podzolprofiel aanwezig is, bedekt door een 70 cm dik antropogeen eerddek. Binnen het plangebied werden sporen en vondsten vanaf het Paleolithicum tot de Vroege Middeleeuwen verwacht.

De ondergrondse sloop van het oude pand, inclusief het verwijderen van de olietank, heeft onder archeologisch toezicht plaatsgevonden. Het onderzoek is op 12-10-2022 uitgevoerd door Synthebra B.V. Tijdens het veldonderzoek bleek dat het in een groot deel van het plangebied niet mogelijk was om een leesbaar vlak aan te leggen vanwege aanwezige begroeiing, een metalen container en een olietank. In totaal zijn 2 werkputten uitgegraven ten bate van de civieltechnische werkzaamheden, waarin 3 vlakken zijn aangelegd en gedocumenteerd. In werkput 2 is het oostprofiel gefotografeerd en

gedocumenteerd. De bodemopbouw bestond uit een dik antropogeen eerddek (enkeerdgrond) op een haarpodzol. De basis van het eerddek en het haarpodzolprofiel waren nog grotendeels intact.

Er werden bij het archeologisch onderzoek geen vondsten aangetroffen. De aanwezige sporen waren te wijten aan de moderne verstoringen behorende tot de eerdere fase van (recente) bewoning en de aanleg van het riool en afvoer voor hemelwater. Een vervolgonderzoek werd daarom niet nodig geacht.

Afbeelding 36-1: foto van het oostprofiel van werkput 2, met duidelijk herkenbaar de uit- en inspoelingshorizonten van de haarpodzol (bron: Synthebra B.V.).

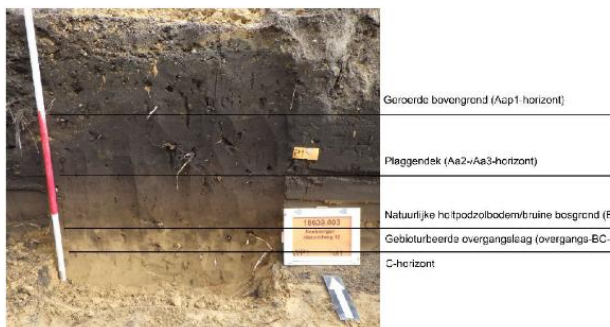
41 Hietveldweg 12 Beekbergen

Op 26 april 2022 is door Econsultancy een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd aan de Hietveldweg 12. Aanleiding was de sloop en nieuwbouw van een aanbouw aan de woning. Aangezien het plangebied binnen de enk van Beekbergen ligt en verschillende archeologische waarden in de omgeving bekend zijn, was uitvoering van archeologisch onderzoek noodzakelijk. Er was een hoge verwachting voor archeologische waarden uit de perioden laat-Neolithicum t/m de vroege Middeleeuwen en een middelhoge verwachting voor de perioden laat-Paleolithicum t/m midden-Neolithicum, Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek bleek de bodemopbouw van de enk ter plaatse grotendeels intact te zijn. Onder een dik plaggendek was nog een aanzienlijk restant van de onderliggende holtpodzolbodern

aanwezig. Tijdens het onderzoek werden geen archeologische vondsten of sporen aangetroffen. Het enige aangetroffen spoor betreft een recente bakstenen put/aansluiting op het riool.

Door het ontbreken van archeologische waarden werd geen vervolgonderzoek uitgevoerd en werd het plangebied vrijgegeven voor de geplande bouwwerkzaamheden.

Afbeelding 41-1: het bodemprofiel in de proefsleuf (bron: Econsultancy).

42 Loenenseweg 6 (Beekbergen)

Op 20 juni 2022 werd door Econsultancy een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd aan het Notaris Feithpad. Voorafgaand aan het onderzoek vond een bodemsanering plaats, waarbij de bovengrond grotendeels tot één/enkele decimeters boven het archeologisch spoorniveau was ontgraven. Plaatselijk waren verontreinigingen tot (diep) in het archeologisch niveau ontgraven.

In twee verschillende werkputten werden twee kuilen aangetroffen. Op basis van de vulling leek het te gaan om sporen van archeologische aard. Daarom werd er een aanvullend vlak aangelegd om de zone tussen de beide proefsleuven op te graven. Helaas werden in het aanvullende vlak geen archeologische sporen of vondsten aangetroffen. Op basis van de aangetroffen bodemopbouw, bestaande uit een fossiele cultuurlaag in noordwestelijke deel onderzoeksgebied, en de twee aangetroffen kuilen, lijkt het erop dat in het noordelijke deel van het onderzoeksgebied sprake is van

de rand van een archeologische vindplaats. Mogelijk gaat het daarbij om een nederzettingsterrein dat vooralsnog helaas niet nader gedateerd kan worden.

De aangetroffen delen van de vindplaats binnen de werkputten zijn opgegraven. Verwacht wordt dat de vindplaats zich in noordelijke richting verder uitstrekt. In het kader van de geplande ontwikkeling zijn in dit gebied geen bodemingrepen gepland. Bovendien zijn de archeologische resten hier afgedekt met een dik beschermend pakket. De vindplaats kan hier dan ook in situ worden behouden. Verder archeologisch onderzoek was daarom niet noodzakelijk.

Afbeelding 42-1: coupe door één van de kuilen (bron: Econsultancy).

Afbeelding 42-2: het opgegraven vlak tussen de twee proefsleuven met de kuilen.

44 Transportleiding Hoenderloo (Hoenderloo)

Tussen Ede en Hoenderloo werd een drinkwatertransportleiding aangelegd. Uit een

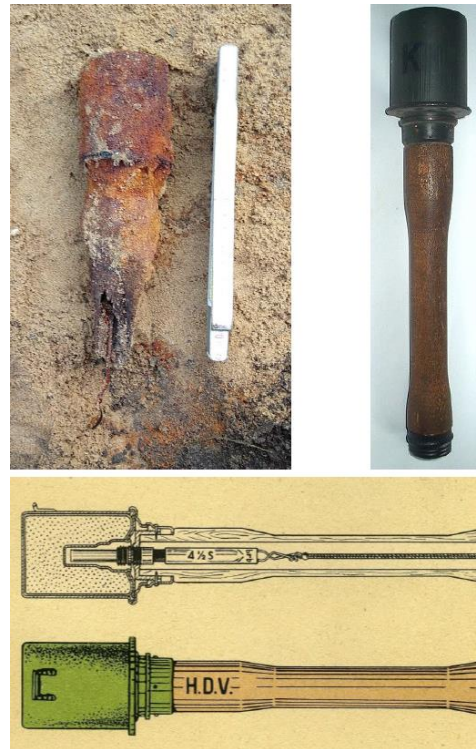
eerder bureauonderzoek bleek dat in het gebied van Hoenderloo mogelijk sprake was van behoudenswaardige archeologische resten. Daarom werd besloten om een opgraving uit te voeren en de civieltechnische werkzaamheden archeologisch te begeleiden.

In januari 2022 werd door RAAP de opgraving – variant archeologische begeleiding uitgevoerd. Er werden achttien sporen gedocumenteerd, waarvan tien sporen archeologisch relevant waren. Deze tien sporen bestonden uit een reeks paalkuilen, twee kuilen en een reeks greppels. In een van de twee kuilen werd een Duitse steelhandgranaat uit de Tweede Wereldoorlog aangetroffen. Deze is in het veld gefotografeerd en vervolgens door een OOO-onderzoeksbureau veiliggesteld.

Met deze opgraving werd de wetenschappelijke informatie veiliggesteld en was verder archeologisch onderzoek niet meer nodig. Het gebied werd daarna vrijgegeven voor de geplande ontwikkeling.

Afbeelding 44-1: aanleg van de leidingsleuf (bron: RAAP)

Afbeelding 44-2: de aangetroffen steelhandgranaat (linksboven), een foto van een intacte steelhandgranaat ter vergelijking (rechtsboven) en een schematische tekening van een steelhandgranaat (onder) (bron: RAAP)

46 Natuurbegraafplaats Westerwolde (Hoog Soeren)

In het kader van een geplande uitbreiding en exploitatie van Natuurbegraafplaats Westerwolde in Hoog Soeren, werd een archeologisch onderzoek uitgevoerd. Uit een eerder bureauonderzoek in 2020 en een booronderzoek in 2021 kwam naar voren dat hier een middelhoge archeologische verwachting gold en de bodemopbouw grotendeels intact was. Uitvoering van een proefsleuvenonderzoek was daarom noodzakelijk.

Van 20 tot 30 juni 2022 werd het proefsleuvenonderzoek door Laagland Archeologie uitgevoerd. Tijdens het onderzoek zijn in totaal 117 proefputjes onderzocht.

In bijna alle proefputjes werden ploegsporen aangetroffen. Die zijn vermoedelijk ontstaan als onderdeel van heideontginningen rond 1880. De grondeigenaar kon vertellen dat zijn

grootvader het gebied had gekocht en met een stoomploeg eerst had geploegd en het huidige bosgebied heeft aangeplant. Op de kadastrale kaart uit 1832 staat het gebied aangegeven als heidegebied en op een kaart uit 1925 staat het voor het eerst aangegeven als bosgebied. Deze drie bronnen bevestigen de resultaten van het onderzoek.

Naast subrecente sporen zijn er geen verdere sporen of vondsten aangetroffen. Er werd geen verder onderzoek uitgevoerd en het gebied werd vrijgegeven voor de geplande ontwikkeling.

Afbeelding 46-1: ploegsporen in het profiel en het vlak van één van de aangelegde proefputten (bron: Laagland Archeologie)

47 Hessen Allee – De Doorvaart (Klarenbeek)

In het kader van de ontwikkeling van woningbouw in een gebied van circa 6 hectare, is door Transect b.v. een archeologisch proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Uit het vooronderzoek was gebleken dat het projectgebied op de helling van een dekzandrug naar een natte depressie ligt. Gezien de redelijk goede intactheid van het dekzand werden op de flank van de dekzandrug archeologische resten uit de periode Neolithicum tot en met de Middeleeuwen verwacht. Ook werden vindplaatsen uit de periode Laat-Paleolithicum - Mesolithicum verwacht, waarbij verwacht werd dat vondststrooiingen van vuursteenvindplaatsen mogelijk verploegd zouden zijn, maar dat bijbehorende

grondsporen nog deels intact aanwezig zouden kunnen zijn.

Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd op de hoger gelegen dekzandrug en de lager gelegen flank daarvan. In de proefsleuven zijn resten van akkercomplexen uit de Late-Nieuwe tijd aangetroffen. Deze liggen verspreid over het hele onderzoeksgebied en bestaan uit es- en perceelgreppels. De (es)greppelcomplexen zijn deel van verschillende kleine akkers. De akkertjes hebben verschillende oriëntaties, maar volgen in grote lijnen de huidige perceelsindeling. Aan de hand van de vondsten die in de akkerlaag erboven zijn gevonden, dateert de vulling van de esgreppels uit de 20e eeuw.

Verder zijn in één van de oostelijke werkputten, nabij de laagte, verploegde restanten van een steentijdvindplaats aangetroffen. De resten bevinden zich grotendeels binnen een oppervlakte van 4 m² en liggen op de overgang van een verstoringslaag naar het dekzand. De vuursteenfragmenten zijn grotendeels precies boven de esgreppels uit bovengenoemde akkercomplexen aangetroffen. Onder de vuurstenen objecten is een kleine afslag die op basis van verweringskenmerken (windlak) in het Laat-Paleolithicum wordt gedateerd. Verder bevond zich buiten het verploegde 'cluster' nog een afslagkern of een deel van een afslagbijl, die vermoedelijk uit het Mesolithicum dateert. Doordat de resten verploegd zijn, is de oorspronkelijke spreiding niet meer te bepalen. De aard van de vuursteenvindplaats is (mede) daardoor onduidelijk. Op basis van deze resultaten is verder archeologisch onderzoek in het projectgebied noodzakelijk.

Afbeelding 47-1: proefsleuf met esgreppels. Op de achtergrond is de natte laagte zichtbaar.

Afbeelding 47-2: Drie aanzichten van de afslagkern (mogelijke afslagbijl) Links: ventrale zijde (met slagbult). Rechts: dorsale zijde. Midden: zijaanzicht. (bron: Van Bussel & Hartog, 2022)

51 Natuurcompensatie Traandijk (Klarenbeek)

Aan de Traandijk heeft VUHbs Archeologie een archeologische begeleiding van natuurtechnische graafwerkzaamheden uitgevoerd. De graafwerkzaamheden bestonden uit de aanleg van een 40 – 50 cm diepe natte laagte met een oppervlakte van circa 1.500 m².

Het plangebied is onderdeel van een groter gebied waarvoor in de periode 2008-2010 een bureauonderzoek en vervolgens een boor- en proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat sprake is van een grootschalig intact paleolandschap van

hoger gelegen ruggen afgewisseld met natte laagtes. Op veel van de hoger gelegen ruggen zijn vuursteenvindplaatsen aangetroffen, grotendeels daterend uit het Mesolithicum. Het plangebied aan de Traandijk is juist gelegen in één van de natte laagtes. Tijdens het onderzoek in 2008-2010 is houtskool aangetroffen in de opvulling van deze laagte, wat zou kunnen wijzen op de aanwezigheid van een archeologische vindplaats.

Tijdens de archeologische begeleiding werden onder de recent geroerde bouwvoor, in de top van de natuurlijke afzettingen, enkele zones met verbrande leem en houtskoolspikkels waargenomen. Andere vondsten of sporen werden niet aangetroffen. De aard van de zones met verbrande leem en houtskool is vooralsnog onduidelijk. Mogelijk dat het nader specialistisch onderzoek, dat nog uitgevoerd dient te worden, hier meer duidelijkheid over kan verschaffen.

Afbeelding 51-1: Profielput in het ontgraven terreindeel.

55 Droefakkers 11 (Loenen)

In het kader van een bestemmingsplanwijziging heeft aan de Droefakkers 11 te Loenen een archeologisch proefsleuvenonderzoek plaatsgevonden. Het onderzoek werd uitgevoerd door Transect b.v., waarbij een werkput van circa 4 bij 15 meter werd aangelegd.

Verschillende archeologische grondsporen werden aangetroffen waaronder paalsporen,

kuilen en een greppel. Uit verschillende sporen is handgevormd aardewerk verzameld dat kan dateren uit de IJzertijd tot Vroege Middeleeuwen. Aanwezigheid van sporen uit meerdere fasen binnen deze periode wordt niet uitgesloten. De resultaten van het onderzoek worden nog nader uitgewerkt.

Op basis van de aantallen sporen in de sleuf is de kans groot dat in het plangebied een erf aanwezig was. Op basis van de resultaten van dit onderzoek is een opgraving nodig voor alle terreindelen waar de bodem verstoord gaat worden.

Afbeelding 55-1: coupe door een paalkuil met kern (bron: Transect b.v.)

Afbeelding 55-2: versierd aardewerk (bron: Transect b.v.)

57 Amersfoortseweg 291 (Uddel)

Voor het gebied in de omgeving van de Amersfoortseweg 291 bestaan plannen om een landgoed te ontwikkelen. Hierbij zullen drie nieuwbouwwoningen worden gerealiseerd, bomen worden geplant en infrastructuur worden aangelegd (kabels/leidingen, paden). Het totale te ontwikkelen gebied beslaat 5,8 ha. Het gebied kent een (middel)hoge archeologische verwachting voor alle tijdsperiodes. In het bijzonder uit het Neolithicum en de Bronstijd, omdat uit deze periodes meerdere vindplaatsen in de omgeving bekend zijn.

Afbeelding 57-1: coupe door een relatief diep spoor met gelaagde, donkere vulling. Voorlopig is deze geïnterpreteerd als silo. Uit specialistisch onderzoek is gebleken dat de kuil dateert uit de eerste helft van de Bronstijd (14C-datering) en dat in de vulling graankorrels aanwezig zijn (verkoalde gerst en spelt) (bron: Econsultancy).

In het kader van de ontwikkeling van het landgoed heeft Econsultancy op 31 januari, 1 en 2 februari een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Tijdens het onderzoek werden weinig sporen en vondsten aangetroffen. Een deel van de sporen bleek te behoren tot een Bronstijdvindplaats. De vindplaats werd gewaardeerd als zijnde behoudenswaardig. Geadviseerd is om deze vindplaats in situ te behouden. Indien dat niet mogelijk is, wordt de vindplaats opgegraven. Een aanvullend onderzoek kan meer inzicht bieden in de eventuele aanwezigheid van behoudenswaardige vindplaatsen binnen de

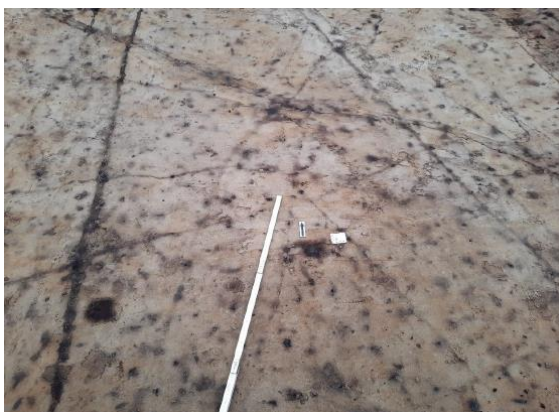
twee andere archeologisch potentieel interessante locaties.

59 en 61 Elspeterweg (Uddel)

In twee fasen in 2022 heeft Transect b.v. een archeologisch proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in een plangebied aan de Elspeterweg in Uddel. De aanleiding voor het onderzoek was het voornemen om bedrijfskavels te ontwikkelen. Uit een eerder uitgevoerd bureau- en booronderzoek kwam naar voren dat er een middelhoge verwachting was voor de periode Bronstijd – Late Middeleeuwen.

Het onderzoeksgebied was circa 1400 m² groot. Er werden twee grondsporen aangetroffen; een kuil en langwerpige sporen. Helaas was de kuil niet in context te plaatsen en waren de langwerpige sporen van natuurlijke oorsprong. De enige vondst was een stuk natuursteen. Het was een stuk tefriet die in de Romeinse tijd en in de Middeleeuwen als bouw materiaal werd gebruikt. Helaas was het stuk te klein om echte conclusies over te trekken.

Omdat de archeologische vindplaatsen bij dit onderzoek uitbleven, werd de verwachting bijgesteld naar laag. Het plangebied werd vrijgegeven voor de toekomstige ontwikkelingen.

Afbeelding 59-1: bioturbatie in het aangelegde vlak (bron: Transect b.v.).

68 Klein Cannenburgh 4 (Wenum Wiesel)

Aan Klein Cannenburgh 4 bestond het voornemen om de nieuwbouw van een woonhuis, een hobbyruimte, een schuur, een zwembad en een poolhouse te realiseren. Volgens de archeologische beleidskaart ligt het plangebied gedeeltelijk in een gebied met specifieke archeologische waarden en heeft deels een middelhoge archeologische verwachting. Omdat er bij de voorgenomen werkzaamheden de archeologische waarden verloren konden gaan, was voorafgaand archeologisch onderzoek nodig.

Het proefsleuvenonderzoek werd op 6 januari 2022 uitgevoerd door Econsultancy. Daarbij zijn twee werkputten aangelegd met een totale oppervlakte van circa 100 m² (18% van het onderzoeksgebied).

Bij het onderzoek werd geen archeologische vindplaats aangetroffen. De enige aangetroffen sporen waren gerelateerd aan de bosaanplant aan het einde van de 19e eeuw en de sloop van de voormalige bebouwing. Ook werden geen vondsten aangetroffen. Vervolgonderzoek werd daarom niet noodzakelijk geacht en het gebied is vrijgegeven voor de geplande ontwikkeling.

Afbeelding 68-1: grootschalige recente bodemverstoringen in één van de aangelegde proefsleuven (bron: Econsultancy)

Archeologisch jaaroverzicht ook digitaal

Het archeologisch jaaroverzicht Apeldoorn is ook digitaal te raadplegen. Zie hiervoor

<https://www.coda-apeldoorn.nl/nl/archief/publiekspublicaties>

Nieuwe vindplaatsen worden ook ingevoerd in www.geheugenvanapeldoorn.nl

Sectie Archeologie, gemeente Apeldoorn
archeologie@apeldoorn.nl

ADRESSEN

Voorzitter:

vacature

Secretaris:

Gerard Tiemessen, Zaagmolenerf 8, 7241 VJ Lochem tel. 0573-252768,
awn18secretariaat@gmail.com

Interim voorzitter-Penningmeester:

Chris Nieuwenhuize, Elegastgaarde 3, 7329 AH Apeldoorn, tel. 055-5416145,
c.nieuwenhuize@gmail.com

Bestuurslid:

Gijsbert Jansen,
g.jansen504@upcmail.nl

website

www.AWN18.nl.beheerder Gabor Mooij
gabor@mooij.info

contactpersonen:

Apeldoorn e.o. :

Chris Nieuwenhuize en Harry Schotman, Minervalaan 51, 7321 DP Apeldoorn. tel. 055-3670173, har.schotman@planet.nl

Deventer e.o. :

Annemarie Brinkhorst, Lange Zandstraat 17, 7412 CD Deventer, tel. 0570-853035,
jbrinkh@gmail.com.

Lochem :

Gerard Tiemessen, Zaagmolenerf 8, 7241 VJ Lochem tel. 0573-252768,
awn18secretariaat@gmail.com

Raalte e.o.

Wim Winterman, Oude Molenweg 31, 8108 EK Raalte. tel. 0572-353520,
wimwinterman@knpmail.nl

Voorst e.o.:

Herman Lubberding, Verlengde Lindelaan 53, 7391 JH Twello. Tel. 0571-275706,
hhj.lubberding@kpnmail.nl

Almen-Eefde-Gorsstel-Lochem:

Jan Venselaar, jan@venselaar.nl

AWN-Depot Apeldoorn:

Geopend dinsdagavond van 20.00 tot 22.00 uur. Roggestraat 44, 7311 CD Apeldoorn (ACEC-gebouw naast museum CODA).

AWN-Depot Deventer:

Geopend op vrijdagmiddag van 13.30 tot 16.00 uur. Archeologische Dienst Deventer

Gemeentelijke archeologische diensten

Apeldoorn: Stadhuis (Marktplein 1), Postbus 9033, 7300 ES Apeldoorn, tel. 055-5801010.

Deventer: Bergpoortstraat 191, 7411 CV Deventer, tel. 0570-671155 (werkruimte)

Zutphen: Kuiperstraat 13, 7201 HG Zutphen, tel. 140575

Regioarcheoloog: H.G. Pape-Luijten h.pape@apeldoorn.nl

AWN - afdeling 18. Zuid-Salland – IJsselstreek – Oost-Veluwe

Sinds 1951 zijn amateurarcheologen verenigd in de AWN.

De leden vervullen een onmisbare functie in het archeologisch onderzoek.

AWN-leden maken geschiedenis!